

**Foreldres rett til å straffe barn
-historisk oversikt og vurdering av dagens
rettstilstand**

Kandidatnummer: 677

Leveringsfrist: 25.04.2008

(* regelverk for spesialoppgave på:

<http://www.jus.uio.no/studier/regelverk/utf-forskr-vedlegg-i.html>

regelverk for masteroppgave på:

<http://www.jus.uio.no/studier/regelverk/master/eksamensforskrift/kap6.html>)

Til sammen 17832 ord

23.04.2008

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Tema	1
1.2	Problemstilling og rettskilder	3
<u>2</u>	<u>BARNET</u>	<u>4</u>
2.1	Foreldreansvaret	5
<u>3</u>	<u>HISTORISK OVERSIKT</u>	<u>5</u>
3.1	Christian Vs Norske Lov av 1687	7
3.2	Rettspraksis fra 1800-tallet	9
3.3	Lov av 20.juni 1891 nr. 1 om Indskrænkning i Anvendelsen af legemlig Revselse	10
3.4	Straffelovens bestemmelser	12
3.5	Opphevelse av lov av 20. juni 1891 nr. 1 og strl. § 386	15
3.6	Rettspraksis etter lovendringen i 1972	19
<u>4</u>	<u>DAGENS RETTSTILSTAND</u>	<u>22</u>
4.1	Barneloven § 30 tredje ledd	22
4.1.1	Bakgrunn	22
4.1.2	Odelstingsproposisjon nr. 8 (1986-1987) Om lov om endring i bl. § 30 (vold og annen mishandling av barn)	23
4.1.3	Vold mot barn	26
4.1.4	Rettsvirkninger	29

<u>5</u>	<u>NÆRMERE OM FORHOLDET TIL STRAFFELOVEN</u>	<u>30</u>
5.1	Vold i nære relasjoner, strl. § 219	31
5.2	Legemsfornærmelse ved vold, strl. § 228	32
5.3	Relevant rettspraksis omkring anvendelsesområdet for strl. § 228	34
5.4	Provokasjon	36
5.5	Påtaleregler	38
<u>6</u>	<u>NYERE RETTSPRAKSIS</u>	<u>38</u>
6.1	Rt. 2005 s. 1567	44
6.1.1	Tingrettens avgjørelse	44
6.1.2	Høyesteretts kjennelse i Rt. 2005 s. 1567	45
6.1.3	Forholdet mellom bl. § 30 og strl. § 228	50
<u>7</u>	<u>FNS BARNEKONVENSJON</u>	<u>51</u>
7.1	Konvensjonens betydning for Norge	51
7.2	Barnekonvensjonen artikkel 19	52
7.3	Norsk rettstilstand sett i forhold til FNs barnekonvensjon	56
<u>8</u>	<u>MOT LOVENDRING?</u>	<u>58</u>
8.1	Representantforslag nr. 31 (2007-2008)	58
8.2	Innst. O. nr. 30 (2007-2008)	60
<u>9</u>	<u>KONKLUSJON</u>	<u>61</u>
<u>10</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>64</u>

1 Innledning

1.1 Tema

Regler om forholdet mellom barn og foreldre er gitt i lov av 8. april 1981 nr. 7, lov om barn og foreldre, heretter forkortet bl. Barneloven er en privatretslig lov som regulerer forholdet mellom barn og foreldre, og hvilke rettigheter og plikter foreldrene har i forhold til sine barn.

Det som er spesielt på dette rettsområdet er først og fremst at rettsreglene ikke preger forholdet mellom foreldre og barn. Dette forholdet bestemmes i større grad av tradisjon og moral enn andre rettsområder. Lovreglene kan virke holdningsskapende, men i alminnelighet preges forholdet mellom barn og foreldre av kjærlighet, og det maktforholdet som ligger i foreldrerollen.

I en undersøkelse utført i 2007 blant over 7.000 avgangselever ved 67 videregående skoler rundt om i landet¹ forteller hver fjerde elev at de har opplevd minst ett tilfelle av fysisk vold fra foreldrene. Det dreier seg først og fremst om såkalte ”milde krenkelser”. En mild krenkelse forstås som dytting, å bli ristet voldsomt, lugging, klyping eller å bli slått med flat hånd. 8 prosent av de spurte barna svarte at de har opplevd grov vold fra minst en av foreldrene.

Studier fra Sverige gir indikasjoner på omfanget av fysisk vold mot barn. En undersøkelse blant svenske barn og ungdommer viste at 4 prosent av 10–12 åringer og 7 prosent av 20-åringer hadde vært utsatt for voldshandlinger (inkludert fysisk

¹ <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=186652> 24.11.2007 (Tallene er hentet fra en rapport fra institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), som har kartlagt omfanget av vold mot barn og unge)

straff) fra egne foreldre én eller flere ganger.² Det er grunn til å tro at tallene er noenlunde de samme i Norge.

Forholdet mellom foreldre og barn har endret seg i takt med at samfunnets normer og verdier har forandret seg. Tidligere var det vanlig at barn ble refset om de ikke oppførte seg slik foreldrene mente var riktig. I dag er forholdet mellom foreldre og barn mer preget av kjærlighet og trygghet enn det var for bare hundre år siden. Tidligere var barnet mer en ressurs enn en verdi for foreldrene. Barnet skulle arbeide, og oppføre seg slik foreldrene mente var riktig. Oppførte barna seg ulydig fikk mange smake pisker eller bjørkeriset. Dette var helt vanlig, og en konsekvens av at foreldrene var autoritære maktpersoner.

Foreldres rett til å straffe sine barn har til alle tider vært gjenstand for diskusjon. Denne retten blir ofte omtalt som en *refselsesrett*, dvs. foreldrenes rett til å refse sine barn. Ordet refs har blitt definert på forskjellige måter opp gjennom tidene. Begrepet har blant annet vært anvendt synonymt med vold, straff og tukt. Selv om det har skjedd en stor utvikling på området er debatten fremdeles viktig, ettersom det fortsatt hersker uenighet om hva foreldrene har rett til utsette barna for av klaps, slag og lignende straff som ledd i oppdragelsen.

Høsten 2005 ble temaet omkring refselse igjen aktuelt, etter at en stefar i Stavanger tingrett ble frifunnet for å ha slått sine to stebarn. Lagmannsretten opphevet dommen, men Høyesterett stadfestet senere denne dommen. I kjennelsen ble det referert til forarbeidene til bl. § 30 tredje ledd, som ikke utelukker at foreldrene kan bruke "lette klaps" mot ulydige barn. Høyesterett konkluderte med at det ikke er i strid med verken barneloven, FNs barnekonvensjon eller straffeloven å tildele barn "lettere klaps". Denne bemerkningen fra Høyesterett aktualiserte igjen debatten om foreldrenes rett til å fysisk straffe sine barn.

²http://www.nkvts.no/temasider/tema_barn/Fysiske_overgrep/Barn_Fysiske_overgrep.htm 2007

På bakgrunn av denne dommen og diskusjonen som senere fulgte i media og i det offentlige for øvrig, ble det interessant for meg å lære mer om temaet. Jeg forstod at denne debatten kunne bli langvarig, og jeg ønsket å finne ut om det er slik at det faktisk eksisterer en rett for foreldrene til å bruke fysisk makt overfor sine barn, og eventuelt hvor grensen går for hva som er tillatt.

Det kunne vel umulig være riktig at Norges høyeste domstol faktisk legitimerte det å slå barn på baken?

1.2 Problemstilling og rettskilder

Hvordan vi ser på bruken av straff i har endret seg mye gjennom de siste 300 år, og denne historiske utviklingen har betydning for å forstå hvorfor rettstilstanden er slik den er i dag. Første delen vil være en historisk oversikt som tar for seg historikken omkring forholdet mellom foreldre og barn når det gjelder bruk av fysisk straff i oppdragelsesøyemed. Den andre delen av avhandlingen vil ta for seg rettstilstanden slik den er i dag. Avhandlingen vil først og fremst ta utgangspunkt i barneloven, men for å få en oversikt over den historiske utviklingen vil også de eldre norske rettskildene bli behandlet. Vi har lovtekster og forarbeider til alle eldre lover og lovendringer, slik at det er mulig å få en god oversikt over utviklingen på barnerettens område.

Straffeloven³ og FNs barnekonvensjon⁴ blir også behandlet, herunder uttalelser fra FNs barnekomité, i form av General Comments. Det er lite rettspraksis på området, og det finnes heller ikke mye juridisk litteratur som tar for seg temaet. Jeg har derfor lagt stor vekt på å bruke det jeg kunne finne av rettspraksis, spesielt fra Høyesterett.

³ Almindelig borgerlig straffelov av 22. mai 1902 nr. 2

⁴ FNs konvensjon om barns rettigheter av 20. november 1989

Problemstillingen jeg vil forsøke å finne svar på er:

Hvor går i dag grensen for hva foreldre kan bruke av fysisk straff overfor sine barn, og hvordan har dette forandret seg i historien?

2 Barnet

Det går ingen klar grense mellom hvem som er voksne, og hvem som er barn. I Norge går det juridiske skillet ved myndighetsalderen, som er 18 år. Dette er også i overensstemmelse med artikkel 1 i FNs barnekonvensjon, hvor det legges til grunn at med barn menes ethvert menneske under 18 år, med mindre nasjonal lovgivning setter en lavere grense⁵.

Det følger av bl. § 31 at foreldrene etter hvert som barnet utvikles og modnes skal høre hva barnet har å si før de treffer avgjørelse om dets personlige forhold. Det skal legges vekt på hva barnet mener. Etter bl. § 33 skal foreldrene gi barnet stadig større selvbestemmelsesrett med alderen. Når barnet har fylt 7 år skal det få si sin mening før det blir tatt avgjørelser om personlige forhold som angår barnet. Når barnet har fylt 12 år, skal det legges stor vekt på hva barnet mener.

I denne fremstilling vil jeg bruke barn som en fellesbetegnelse for alle personer mellom 0 og 18 år.

⁵ FNs konvensjon om barns rettigheter av 20. november 1989

2.1 Foreldreansvaret

Reglene om foreldreansvaret er gitt i barneloven kapittel 5. Foreldreansvaret skal utøves ut fra barnets interesser og behov, og medfører plikter til å gi barnet en forsvarlig oppdragelse. Foreldreansvaret kan sies å bestå av to elementer: en omsorgsplikt og en bestemmelsesrett, dvs. en rett til å bestemme for det i en rekke forhold.

I denne fremstillingen er det omsorgsplikten som først og fremst vil bli behandlet.

Det sentrale i omsorgsplikten er at foreldrene skal sørge for å tilfredsstille barnets materielle og åndelige behov.⁶ Omsorgsplikten er kommet til uttrykk i bl. § 30 hvor det innledningsvis heter at barnet har krav på *”omsut og omtanke frå dei som har foreldreansvaret”*. Omsorgsplikten innebærer blant annet at foreldrene skal gi barnet kjærlighet og trygghet. Barnet har rett til å bli tatt godt vare på, og skal ikke utsettes for noen form for overgrep..

Reglene om omsorgsplikten er svært skjønnsmessige, og kontrollmulighetene med eventuelle brudd på omsorgsplikten er begrenset.

3 Historisk oversikt

Voksne har gjennom alle tider brukt fysisk straff som en del av oppdragelsen av barn. Fysisk avstraffelse var tidligere en viktig del av måten å oppdra barn på, og dette var vanlig både i skolen og i hjemmet. Foreldre og lærere hadde rett til å refse barna fysisk dersom de var ulydige, dette ble kalt *”refselsesrett”*. Refselsen kunne bestå i alt fra innestengning til slag mot kroppen.

⁶ Smith og Lødrup 2006 s. 103

I 1909 brukte Andreas Urbye denne definisjonen på refselse: *”Ris, pisk, slag, men også straffer som innskrenker den legemlige frihed eller påvirker en andens legeme, eksempelvis innestengning, stå lenge i trettende stillinger, berøvelse av føde og lignende.”*⁷

Refselsen av barn var en konsekvens av at foreldrene var maktpersoner, og autoritære i forhold til barna. I riktig gamle dager var ikke denne refselsesretten lovregulert, men en naturlig følge av det å være foreldre. Etter hvert kom det lovregler som ga foreldrene en refselsesrett over barn. Det er ikke mulig å sette et årstall på når straffebruken endret karakter. Dette var noe som skjedde gradvis. Etter som det kom nye lovregler som endret retten til bruk av fysisk straff endret også samfunnets syn på straff seg.

Vi vet lite om hvilken kunnskap foreldrene hadde om barneoppdragelse, og om hvordan denne kunnskapen ble anvendt. Forskjeller i leseferdighet og litteraturtilgang var åpenbare.⁸ Nivået for kunnskap varierte derfor mellom de ulike sosiale grupper, fra borgerskapet til arbeiderklassen, og mellom by og land. Til og med mellom landsdelene var forskjellene i kunnskap store.

Lydighet og underdanighet ble innøvd gjennom tukt og hard disiplin. Strafferedskapene kunne variere, det vanligste var riset eller bruk av kjepp, men man hadde også frelen, et jernredskap som ble brukt til hudstrykning. Det hørte ikke til sjeldenhetene at barn ble slått til blods.⁹

Oppdragelsesmetodene som ble foreskrevet og anbefalt, var brutale sett med dagens øyne. Foreldre tydde neppe til riset i ondskap, men de rettferdiggjorde straffen som en del av kjærligheten til barnet, og med tanke på barnets framtid. Folk fleste kjente

⁷ Urbye 1909 s. 72

⁸ Thuen og Sommerchild 1997 s. 9

⁹ Ibid s. 14

Salomos ordspråk fra Bibelen: *”Den som sparer på riset, hater sin sønn, den som elsker ham, tugter ham tidlig”*¹⁰.

For foreldrene var refselsesretten en rett som var innarbeidet fra gammelt av, helt fra Jesu tid. Tidligere spilte kirken en viktig rolle i folks liv, og det Bibelen og presten sa ble som regel fulgt. Når Bibelen sa det var riktig å slå barn, var dette noe foreldrene også gjorde for å handle i samsvar med Guds vilje.

3.1 Christian Vs Norske Lov av 1687

Christian Vs Norske Lov av 1687 (NL) legitimerte refselsesretten ved at loven hadde egne bestemmelser om straff av barn.

NL 6-5-5 ga husbonden en rett til å refse: *”Husbond maa refse sine Børn og Tyende med Kæp eller Vond, og ej med Vaaben; Men gør hand dem Saar, med Aad, eller Æg, eller slaar dem Lemmer sønder, eller skader dem paa deris Helbred, da straffis hand saa som hand en fremmed hafde giort Skade.”*¹¹

Anvendelse av legemlig refselse var ikke bare en husbonds rettighet, men også husbondens plikt. Loven begrenset seg ikke til husbondens refselsesrett, også husfruen kunne refse etter NL 6-5-6: *”Den samme er og Hustruens Ret over hendis Børn og Tyende”*.¹²

¹⁰ Thuen og Sommerchild 1997 s. 15

¹¹ <http://www.hf.uio.no/PNH/chr5web/chr5home.html> Tilrettelagt for World Wide Web av Prosjekt for nettbaserte hovedfagsstudier (PNH) på grunnlag av ISBN 82-00-05555-8 Universitetsforlaget 1982

¹² Ibid

Loven ga husbonden er rett til å straffe barn ved å gjøre de arveløse etter NL 6-5-1:

”Findis nogen at være sine Forældre Ulydig, og foragte deris christelige Formaninger til Guds Frygt, Ærlighed, Ædruhed, Fredsommelighed, Flittighed, Sparsommelighed og dislige, og det skielligen bevisis, miste Arv efter dennem.”

Loven ga foreldre rett til å refse barn, men loven ga samtidig barna en viss rettssikkerhet i at det ikke var tillatt å skade barna alvorlig under avstraffelsen.

Loven ga også begrensninger i form av hvilke redskaper som kunne brukes, samtidig som barna hadde en viss rettssikkerhet i at det var straffeansvar for den som gikk utover det som var tillatt etter loven.

Dersom barn var ulydige mot sine foreldre kunne de straffes hardt, blant annet på livstid: Fra Christian Vs Norske Lov 6-5-2 kan vi lese: *”Bander nogen sine Forældre, eller dennem Ubluelig tiltaler, eller paataler paa Ære og Lempe, miste Arv, og straffis med Jern og Arbejd paa Bremmerholm, om det er Mands-Person, eller i Spindehuset, om det er Qvindfolk, deris Livs Tid.”*

Dersom barna slo sine foreldre var straffen enda verre i følge NL 6-5-3: *”Slaar nogen sine Forældre, da er det Halsløs Gierning.”*

Ulydige barn ble med andre ord straffet veldig hardt. Livstidsstraff, og til og med dødsstraff var mulig. Vi vet ikke hvor ofte og strengt lovteksten ble anvendt, men loven gir oss en viss pekepinn på hvordan man kunne behandle barn. Voksne kunne ikke straffes dersom de holdt seg innen refselsesretten, mens barn kunne straffes med livstid dersom de snakket ufint til sine foreldre. Senere skal vi se at Christian Vs Norske Lov ble stående helt til slutten av 1800-tallet.

3.2 Rettspraksis fra 1800-tallet

I Rt. 1836 s. 250, ble en alkoholisert sønn dømt for ved flere ganger å ha slått sin far, utskjelt sine foreldre, og forstyrret ”*freden i deres hus*”. Sønnen fikk ”*til at have sit Liv forbudt*”, dvs. dødsstraff. Samme år, i Rt. 1836 s. 345 stod to voksne barn tiltalt for ”*at have udskjeldt deres moder for fyldemerr, fyldesvin med mer.*” Barna ble dømt til tukthusarbeid på livstid, i tillegg til at de mistet retten til arv etter moren.

Den eldste dommen jeg har funnet som handler om foreldres refselsesrett er Rt. 1847 s. 615. Saken gjaldt et fosterbarn som daglig var blitt mishandlet på det groveste. Mishandlingen var påført ved slag mot ansikt og hodet. I denne dommen vises interessante eksempler på hva slags holdninger man hadde til bruk av refs. I vitneutsagn uttales på s. 616: ”*tuktelsen fortsattes længere end fornøden, om det alene var Angjældende om at gjøre at rette Barnets feil*”. Videre uttales på s. 616: ”*Barnet saa godt som dagligen prygledes, have de dog aldrig bemærket, at det foretog sig noget, hvorfor det fortjente Tugt, med Undtagelse af en enkelt Gang.*”

Disse vitneutsagnene viser at det ble oppfattet som greit at foreldrene tuktet ulydige barn, bare de handlet innen rimelighetens grenser. På dette tidspunktet var det ingen hjemmel for å straffe den som mishandlet fosterbarn. Likevel fant dommerne en løsning på problemet, og anvendte en bestemmelse om dyremishandling analogisk.¹³

Rt. 1856 s. 275 gjaldt mishandling av ei jente født utenfor ekteskap. Barnet måtte bl.a. bo i fjøset, og hun ble sultet slik at hun til slutt døde. Moren ble dømt til seks måneders straffarbeid. Også i denne saken ble bestemmelsen om dyremishandling anvendt analogisk, med henvisning til bl.a. Rt. 1847 s.615. At lovgiver hadde funnet

¹³ Andenæs, Alminnelig strafferett, 5. utgave 2004 omtaler dommen på side 121, men oppgir ingen hjemmel.

det riktig å ha en bestemmelse som gjorde det forbudt å mishandle dyr, men ikke barn, viser hva slags holdninger som eksisterte.

3.3 Lov av 20.juni 1891 nr. 1 om Indskrænkning i Anvendelsen af legemlig Revselse

På slutten av 1800-tallet endret oppdragelsesidealene seg. Denne endringen må sees i sammenheng med den utviklingen som ellers fant sted i Norge. Det moderne Norge vokste frem, med en begynnende industrialisering, billig arbeidskraft, organisasjonsdannelser, tilflytting til byene og nye politiske idealer.¹⁴ Barna var av stor betydning, de var nå en viktig ressurs for samfunnet, og det var med ett nødvendig å ta bedre vare på dem.

Tema for straffedebatten nå var de gamle lovene om tukt hjemlet i Christian Vs Norske Lov av 1687. Det hevdet at loven gav *”vredagtige og oppfarende Foresatte” for frie tøyler, den hadde vist seg ”brutal og sørgelig i sine Følge”*.¹⁵ Man var nå blitt oppmerksom på at loven kunne bli tolket på ulike måter, slik at barn risikerte å bli grovt mishandlet.

Folkeskoleloven hadde avskaffet den legemlige refselse i skolen,¹⁶ og man ville forsøke å innskrenke refselsesretten også i hjemmet. I 1891 kom justiskomiteen med forslag til lov om innskrenkning av legemlig straff og refselse, Dokument nr. 47 1891. Begrunnelsen for lovforslaget var å forhindre grovere misbruk av refselsesretten: *”Hustugten vil som oftest enten benyttes i Overilelse eller af Personer, hvem den minst burde betroes, og Brugen saaledes regelmæssig være en Misbrug.”*

¹⁴ Thuen og Sommerchild 1997 s. 30

¹⁵ Ibid s. 39

¹⁶ Dokument nr. 47 1891 s. 2

Nå var det blitt kjent at legemlig refselse kunne virke skadelig for menneskets utvikling. ”Der er vistnok ingen særlig Grund til at antage, at der i det hele taget behøves saameget kyndigere Magtmidler ligeoverfor unge Personer end ligeoverfor ældre, medens paa den anden Side netop i den Alder, som staar paa Overgangen mellem Barnet og Manden, Sindet er mest følsomt ligeoverfor Overgrep og en brutal Behandling derfor vil kunne gjøre mest Skade.”¹⁷ Oppfatningen var altså at det ikke var skadelig å bruke refs overfor yngre barn, mens når de nærmet seg voksen alder kunne overgrep medføre skade.

Lovforslaget ble vedtatt og førte til at Lov om ”Indskrænkning i Anvendelse av legemlig Revselse” ble innført i 1891.

Loven lød slik: ”Til fremme af Opdragelsens Øiemed er Forældre og Andre, der staar i Forældres Sted, berettigede til at anvende maadeholden legemlig Revselse paa Børn, der står under deres Myndighed.”¹⁸ Det ble uttrykkelig lagt vekt på at også andre enn foreldrene kunne bruke refselse på barn.

Loven opphevet mange av de eldre bestemmelsene om refselsesrett, blant andre NL 6-5-5 og 6-5-6.

Loven viste at den fysiske straffen kunne brukes som et tillegg for å gjøre oppdragelsen mer effektiv, det fremgår av formuleringen ”til fremme av Oppdragelsens Øiemed”. Straffen kunne likevel ikke omfatte alle slags typer av straffemidler, og fra forarbeidene refereres: ”Haves der Trang til Straffemidler, bør disse være saadanne, som enhver god og forstandig Husbond finder at kunne anvende; man avhjælper ikke Savnet ved at stille til Raadighet Midler, som nærmest kommer den dårlige Husbond til nytte.”¹⁹

¹⁷ Dokument nr. 47 1891 s. 4

¹⁸ Lov av 20. juni 1891 nr. 1

¹⁹ Dokument nr 47 1891 s. 3

Refselsesretten ble ikke avskaffet helt, fortsatt var det adgang til å refse med måtehold. Dette var egentlig en presisering av allerede gjeldende rett, men ble nå lovfestet. Det måtte bero på en skjønnsmessig vurdering i hvilken grad straffen overskred den måteholdne refselse.

Forarbeidene utdypet ikke innholdet i den måteholdne refselse, men ga uttrykk for at det var vanskelig å sette grenser for hva som falt inn under refselsesretten: *”Hustugt eller legemlig Revselse er noget saa vagt og ubestemt at det efter Omstændighederne kan være en ren Ubetydelighet eller antage Karakteren af en ligetil grusom Afstraffelse.”*²⁰ Refselse kunne dermed omfatte alt fra såkalt ”ubetydelig” refselse, til refselse med karakter av ren avstraffelse. Tiden ville vise at det skulle gå rundt hundre år før det ble innført et lovforbud mot foreldres bruk av fysisk straff.

3.4 Straffelovens bestemmelser

22. mai 1902 fikk Norge sin første alminnelige straffelov.²¹ Loven inneholdt straffebestemmelser som fikk betydning for tolkningen av loven fra 1891. Hva som var å regne som måteholden legemlig refselse ville nå bero på en tolkning av de ulike straffebestemmelser. Strl. § 228 om legemsfornærmelser var den bestemmelse som var mest aktuelt å bruke ved en overskridelse av refselsesretten.

Strl. § 386 hadde denne ordlyden:

”Den som, uden Hensigt at skade, i Overilelse eller af Uforstand overskrider den ham tilkommende Revselsesret, straffes med Bøder eller med Hefte indtil 3 men i Gjentagelsestilfælde indtil 6 Maaneder.”

²⁰ Dokument nr. 47 1891 s. 4

²¹ Almindelig borgerlig Straffelov av 22. mai 1902 nr. 10

Strl. § 386 medførte en innskrenkelse av anvendelsesområdet for strl. § 228. Bestemmelsen skulle ramme de tilfeller hvor refselsesretten ble overskredet, men uten hensikt å skade. Etter strl. § 228 var og er skyldkravet forsett. Dersom hensikten/forsettet manglet, skulle tilfellet vurderes etter strl. § 386 og ikke strl. § 228 som ellers var vanlig. Strl. § 228 vil bli gjennomgått nærmere under vurderingen av dagens rettstilstand.

Mange hadde den oppfatningen at refselse var en nødvendig del av oppdragelsen, men refselse ble ikke alltid påført med hensikt om å skade barn, derfor kunne det oppstå situasjoner hvor overskridelser ikke ble rammet av strl. § 228. Andreas Urbye beskrev innholdet i strl. § 386 på denne måten: *"I saa mange tilfælde er nemlig revselsen tildelt saa langt fra for at skade eller fornærme, at den tvertom har havt til hensigt at forbedre vedkommende – da vil det på grund av manglende forsæt ikke være legemsfornærmelse. Da det er af væsentlig interesse, at de, hvem revselsesret er betroet, udøver denne paa en forsvarlig maade, er en bestemmelse som § 386 paa sin plass."*²²

Strl. § 386 gjaldt ikke bare refselse i form av ris, pisk og slag, men også straffer som innestenging, nektelse av mat, påbud om å stå i trettende stillinger osv. Det var ikke et krav at overskridelsen ga synlige skader,²³ men det var krav om at de som hadde refselsesretten ikke hadde til hensikt å skade barnet, og det var krav om at handlingen var utført enten i overilelse eller i uforstand. Hensikt ble her anvendt i samme betydning som forsett.²⁴

Overilelse innebar at vedkommende visste at han overskred refselsesretten, men lot seg drive med av sinne.

Bestemmelsen rammet de tilfeller der refselsen var foretatt innenfor refselsesretten, men påført barnet uten å ha sjekket om refselsen faktisk var fortjent. Refselsesretten

²² Urbye 1909 s. 71

²³ Ibid s. 70-75

²⁴ Ibid s. 75

måtte være overskredet ved hjelp av andre fremgangsmåter, eller med større intensitet enn det som var akseptert.

Overskridelse av strl. § 386 var en forseelse, til forskjell fra legemsfornærmelse etter strl. § 228, som var, og er en forbrytelse. Urbye skrev: *"Forsaavidt er § 386 en uagtsom forseelse. Det, som her straffes, er, at den handlende har undlat at anvende pligtmæssig eftertanke ellers sindighed eller har undlat at bruke den forstand, han har, og som følge deraf har gjort sig skyldig i noget, som han selv ved nærmere eftertanke vilde have forstaaet var uberettiget og derfor burde have undlat."*²⁵

Det er viktig å legge merke til at det var foreldrenes manglende ettertanke som var rettsstridig, ikke selve refselsen. Kravet var imidlertid at uaktsomheten skyldtes manglende ettertanke eller tankeløshet, og at vedkommende ved nærmere ettertanke burde ha forstått at handlingen var uberettiget. Det var altså et krav om subjektiv skyld, slik at når handlingene var et resultat av uforstand, måtte man bringe på det rene at vedkommende var å bebreide, for eksempel på grunn av manglende ettertanke.

Straffen var bøter eller hefte i inntil 3 måneder, men i gjentakelsestilfeller bøter eller fengsel i inntil 6 måneder.²⁶

²⁵ Urbye 1909 s. 74

²⁶ Ibid s. 75

3.5 Opphevelse av lov av 20. juni 1891 nr. 1 og strl. § 386

I 1972 kom det forslag om å oppheve loven fra 1891, ot.prp. nr. 17 (1971-1972), om lov om oppheving av lov 20. juni 1891 nr. 1 om Indskrækning i Anvendelsen av legemlig Revselse m.m.

Allerede i 1951 hadde Barnevernskomiteen som arbeidet med innstilling til ny barnevernslov tatt opp spørsmålet om loven fra 1891 burde oppheves. Innad i komiteen var det uenighet. Enkelte medlemmer hevdet at et lovforbud mot bruk av legemlig refselse ville virke uheldig ved at et forbud kunne føre til bruk av andre straffemetoder som kunne virke mer skadelig. På den andre siden hevdet medlemmene at det var prinsipielt uheldig å ha en lov som legitimerte foreldres rett til å benytte kroppslig refselse av sine barn.²⁷

I april 1971 reiste stortingsrepresentant Tove Pihl en interpellasjon til justisministeren hvor hun utfordret Justisdepartementet til å ta initiativ til å oppheve 1891-loven. I begrunnelsen for sin interpellasjon uttalte Pihl: *”Vi har ytterligere fått innskrenket retten til å slå hverandre. Det er nå forbudt og fører til straff å slå andre voksne.”* Videre uttaler Pihl: *”Vi har altså nå ikke lov til å slå verken hverandre, eller andres barn, mens retten til å slå våre egne barn fremdeles er lovhjemlet. Det hører imidlertid med til den foreliggende sak at selv om vi overskrider den lovhjemlede refselsesrett, så risikerer vi mindre straff enn om vi hadde oppført oss likedan overfor voksne.”*²⁸

Pihl ville også sikre lik rettsbeskyttelse for barn som for voksne: *”Jeg finner det imidlertid rimelig at man i alle fall sikrer barn samme grad av rettsbeskyttelse som voksne – fortrinnsvis større.”*²⁹

²⁷ Ot.prp. nr. 17 (1971-1972) s. 2

²⁸ Ibid s. 3

²⁹ Ibid s. 3

I sitt svar uttalte Justisminister Berrefjord bl.a.: *"Jeg deler det syn at det ikke i dagens samfunn er noen grunn til å opprettholde en positiv lovhjemmel for adgang til kroppslig refselse. Dermed er det ikke sagt at man bør gjøre det motsatte, nemlig positivt å bestemme at enhver ubetydelig kroppslig refselse skal være rettsstridig og straffbar."*³⁰ Det er altså verdt å legge merke til at Justisministeren i 1971 ikke ville gjøre alle former for refselse av barn ulovlig.

Saken utløste stor debatt i Stortinget, men samtlige talere støttet Pihls forslag om å oppheve den lovfestede refselsesrett. Pihl fremsatte følgende lovforslag om å oppheve loven av 1891: *"Det henstilles til Regjeringen å fremme forslag om å oppheve Lov av 20. juni 1891 som gir foreldre rett til å slå sine barn."*³¹ Pihl var klar i sine ord: Loven ga foreldre enn rett til å *slå* sine barn, og burde fjernes.

Gjennom ot.prp. nr. 17 konstaterte Justisdepartementet at loven fra 1891 og strl. § 386 var de bestemmelser som legitimerte måteholden legemlig refselse.³² Justisdepartementet påpekte at bruk av måteholden refselse i oppdragelsen ikke ble rammet av de dagjeldende straffebestemmelser og dermed ikke straffbart. Loven fra 1891 ga heller ingen veiledning med hensyn til hva som var å regne som måteholden refselse. I proposisjonen kan man lese denne beskrivelsen av grensen for måteholden refselse: *"Den rettslige vurdering vil trolig i vesentlig grad bero på den alminnelige oppfatning til enhver tid av hvilke oppdragelsesmetoder som er hensiktsmessige og forsvarlige. Fra et prinsipielt synspunkt er denne vurdering vanskelig og tvilsom, fordi synspunktene på dette området kan variere sterkt."*³³

Det var uenighet i fagmiljøet om refsing var skadelig. Visse sakkyndige hevdet at fysisk straff *"ikke var noe hensiktsmessig middel i oppdragelsen, men kunne ha*

³⁰ Ot.prp. nr. 17 (1971-1972) s. 4

³¹ Ibid s. 4

³² Ibid s. 3

³³ Ibid s. 1

skadelig virkning”, mens blant andre sakkyndige var det ”en utbredt oppfatning at en umiddelbar straffereaksjon i form av en lettere refsing på kroppen i alminnelighet ikke vil ha skadelige virkninger.”³⁴ Det er da lett å forestille seg at det ikke var en enkel oppgave for lovgiver å komme til enighet om en lovendring.

Justisdepartementet fremholdt at det fortsatt var en bred oppfatning at foreldre burde ha en viss adgang til å straffe sine barn fysisk,³⁵ men fremmet likevel forslag om å oppheve 1891-loven: ”Justisdepartementet mener at det i dag ikke er naturlig å opprettholde en lovbestemmelse som gir positiv heimeel for å gi barn fysisk straff”.³⁶

Departementet foreslo samtidig å oppheve strl. § 386 fordi departementet vurderte det slik at det ikke var naturlig å opprettholde en bestemmelse som ga uttrykk for en mildere vurdering av straffbare forhold. Det var heller ikke naturlig å opprettholde bestemmelsen fordi den behandlet overskridelse av en lov som ikke lenger ville eksisterte.

Justisdepartementet hevdet at en opphevelse av 1891-loven ikke ubetinget ville medføre at enhver maktbruk i oppdragelsen ville bli forbudt eller straffbart. Særlig ble det fremhevet at maktbruk for å hindre at barnet skader seg selv eller andre måtte være tillatt.³⁷ Det ville heller ikke være ubetinget forbudt å bruke ”lempelige fysiske reaksjoner som har et oppdragende formål.”³⁸ Justiskomiteen delte ikke denne oppfatningen, men fremholdt at formålet med lovendringen nettopp måtte være å forby slik refsing.³⁹

Departementet fremholdt at dersom loven av 1891 ble opphevet, ville spesielt strl. § 228 ha betydning ved vurderingen av hva som ville være tillatt å bruke av fysisk

³⁴ Ot.prp. nr.17(1971-1972) s. 6

³⁵ Ibid

³⁶ Ibid

³⁷ Ibid

³⁸ Ibid

³⁹ Innst. O. nr. 18 (1971-1972)

straff. Grensen for det straffbare forhold skulle trekkes skjønnsmessig, hvor momenter som graden av voldsomhet og handlingens krenkende karakter ville være av betydning. Justisdepartementet uttrykte det på denne måten: *”En maktbruk kan etter tilhøva være rettmessig og dermed straffri når den skjer overfor egne barn i oppdragelseshensikt.” Denne rettstilstand kan gjerne uttrykkes slik at det fortsatt vil bestå en viss refselsesmyndighet og refselsesrett.*⁴⁰ Med dette gjorde departementet det klart at en viss refselsesrett fortsatt skulle bestå, selv etter en opphevelse av loven.

Lov av 20. juni 1891 nr. 1 og strl. § 386 ble opphevet ved lovendring 25. februar 1972 nr. 3. Nå fikk man en viss ulovfestet refselsesrett innen usikre rammer. Justisdepartementet hadde i proposisjonen gjort det klart at formålet med å oppheve loven ikke var å avskaffe enhver refselsesrett. Det ville dermed fortsatt bero på en skjønnsmessig vurdering om en voldshandling mot barn skulle falle inn under straffelovens bestemmelser. Straffelovens bestemmelser skulle anvendes på overskridelser av refselsesretten, men det var fortsatt uklart hvilke handlinger som ville innebære en overskridelse.

I perioden fra 1891 frem til lovendringen i 1972 har jeg bare funnet en dom som omhandler mishandling av barn, Rt. 1964 s. 1368. En kvinne ble dømt til ett års fengsel for overtredelse av strl. § 219 første ledd. Hun hadde mishandlet sin stedatter svært grovt. Stedatteren var blitt slått overalt på kroppen, sparket på leggene, og ved enkelte anledninger slått med lærrem. Stemoren hadde også ved flere anledninger truet med å drepe stedatteren.

Fra lagmannsrettens dom refereres: *”Etter rettens oppfatning må tiltalte fullt ut ha forstått at hennes behandling av barnet ikke var tjenlig som oppdragelsesmiddel”, og at ”handlingene må ha vært motivert av hat eller sjalusi og beregnet på å plage, kue og skremme barnet.”* (s. 1374)

⁴⁰ Ot.prp.nr. 17 (1971-1972) s. 7

Retten fant det skjerpene at saken omfattet en rekke graverende tilfelle av grov mishandling gjennom et langt tidsrom. I formidlende retning fant retten det at tiltalte ikke tidligere var straffet, og at barnet ikke var påført varig legemlig skade. Stemoren ble dømt til ubetinget fengsel fordi retten mente forholdene var så graverende at hensynet til den alminnelige lovlydighet utelukket betinget straff.

3.6 Rettspraksis etter lovendringen i 1972

Den første dommen jeg har funnet etter lovendringen i 1972 er Rt. 1973 s. 817. En tidligere ustraffet mor ble dømt for overtredelser av bl. a. strl. § 219 og strl. § 229. Et barn var så grovt mishandlet at det til slutt døde. Mishandlingen kan ikke sies å være begått som en del av oppdragelsen. I en avsluttende kommentar uttaler Høyesterett: *”Det kan ikke sees å være noe forhold som særskilt kan dras frem i formidlende retning, ut over det som er nevnt om hennesandel foran”*. Dette tyder på at Høyesterett ved utmålingen av straffen har lagt noe formidlende vekt på at tiltalte ellers hadde gode evner som mor og husmor.

Rt. 1978 s. 1428 gjaldt provokasjonsregelen i strl. § 228 tredje ledd. En 12 år gammel gutt hadde kommet med krenkende uttalelser overfor sin far, som til svar ga sønnen slag i ansiktet, noe som medførte bloduttredelser. Faren ble i byretten frifunnet på grunn av provokasjon, men ble dømt i Høyesterett.

Høyesterett var enig med byretten i at sønnens uttalelser var å regne som er ærekrenkelse, men Høyesterett anså farens handling for å være uforholdsmessig grov sett i forhold til sønnens krenkelse, og godtok ikke straffrihet på grunn av provokasjon (s. 1429): *”Jeg kan imidlertid ikke være enig med byretten i at farens voldsutøvelse som gjengjeldelse av sønnens ærekrenkelse kan lede til straffrihet. Jeg anser farens gjengjeldelse som uforholdsmessig grov i forhold til sønnens krenkelse.”*

Retten fant at forholdet ikke kunne anses som rettmessig refselse fra foreldre til barn i oppdragerøyemed. Her legges det tydelig til grunn at det eksisterte en ulovfestet refselsesrett for foreldre overfor barn, men at faren i dette tilfellet hadde overskredet denne.

Av dommen kan vi lese på s. 1429: *"Retten (dvs. byretten) har funnet det bevist at tiltalte har forholdt seg som beskrevet i forelegget, og at han måtte anses skyldig i legemsfornærmelse etter strl. § 228 første ledd"*.

Samme år kom det en ny dom i Høyesterett, Rt. 1978 s. 1506. En stefar ble dømt til 30 dager betinget fengsel for overtredelse av strl. § 228 første ledd, som følge av at han hadde slått sin 5 ½ år gamle stesønn. Slagene var tildelt så kraftig over baken og nedre del av ryggen at stesønnen ble innlagt på sykehus med store blåmerker. I herredsretten var tiltalte kun idømt en bot på kr. 1000.

I herredsretten ble straffrihet som følge av provokasjon avvist (s. 1509): *"Alt hva en vidløftig 5 ½ åring kan formå, så kan han dog ikke sies å ha provosert stefaren slik at det kan begrunne at stefaren las straffri på grunn av provokasjon"*

Førstvoterende ville ha en strengere reaksjon enn den som var idømt av herredsretten, og uttalte på s. 1507: *"Man står i denne saken overfor en ikke lite grov voldsanvendelse mot et barn. Det er etter min oppfatning i et slikt tilfelle ikke tilstrekkelig at man gjennom straffeutmålingen, markerer at en refselsesrett er overskredet. Handlingen tilsier etter min oppfatning en strengere reaksjon."*

Retten ville ikke ta stilling til spørsmålet om stefaren hadde en refselsesrett selv om han ikke var guttens biologiske far, da refselsesretten i alle tilfeller var overskredet. Fra herredsrettens dom refereres på side 1509: *"Det må i alle fall være åpenbart at en mulig refselsesrett for foreldre her klart er overskredet – slagene medførte til og med at gutten ble lagt inn på sykehus til observasjon"*.

Herredsretten er tilbakeholden med å konstatere at det foreligger en refselsesrett, og Høyesterett nøyer seg med å konstatere at handlingen krever en strengere reaksjon. (s. 1507) Fengselsstraffen ble gjort betinget som følge av tiltaltes tålmodighet med gutten, og at man stod overfor et enkeltstående overgrep fra stefarens side.

Det er interessant å se at i to av disse dommene jeg nå har omtalt så legger Høyesterett seg på en strammere linje enn den linje henholdsvis byretten og herredsretten hadde lagt seg på. Høyesterett ilegger begge de tiltalte en strengere straff enn den straff som var idømt i førsteinstansen. Rettstilstanden var på denne tiden uklar, og vurderingen av en eventuell overtredelse av refselsesretten var så skjønnsmessig at det var viktig for Høyesterett å avklare hva som var akseptabel bruk av fysisk straff overfor barn. Høyesterett snevret på denne måten inn grensen for hva som var tillatt å utøve av fysisk straff og vold mot barn.

Rettstilstanden etter lovendringen var uklar. Det var de delte oppfatninger i forarbeidene til lovendringen som medførte usikkerhet. I juridisk litteratur kan man finne noen synspunkter på rettstilstanden etter 1972. Bratholm tolket forarbeidene til lovendringen i 1972 slik: *"Antagelig må opphevelsen av loven av 1891 forstås slik at bruk av ris eller liknende former for markert avstraffelse som ledd i oppdragelsen ikke er tillatt. Derimot vil et spontant klaps og mer bagatellmessige former for fysisk straff ikke uten videre rammes av strl. § 228"*⁴¹.

Opphevelsen av loven fra 1891 hadde som formål å gi barn bedre beskyttelse mot overgrep, men bidro bare til å skape større usikkerhet omkring hva som nå var tillatt å bruke av fysisk makt. En tolkning av straffelovens bestemmelser ville fortsatt være avgjørende for om man stod overfor tilfeller hvor refselsesretten var overskredet.

⁴¹ Bratholm 1980 s. 205

4 Dagens rettstilstand

I denne delen vil jeg ta for meg barneloven og dens tilblivelse, samt barnelovens forhold til straffeloven og FNs barnekonvensjon. Rettspraksis vies stor oppmerksomhet, spesielt kjennelsen i Rt. 2005 s. 1567 som la grunnlaget for min interesse for barnerett.

4.1 Barneloven § 30 tredje ledd

4.1.1 Bakgrunn

Som nevnt hadde foreldre tidligere lovhjemmel for en måteholden refselsesrett overfor sine barn etter 1891-loven. Forarbeidene til lovendringen i 1972 ga inntrykk av at det ikke var meningen å avskaffe refselsesretten helt,⁴² og fremdeles hadde man bare en ulovfestet refselsesrett.

Barneloven som kom i 1981 inneholdt ingen bestemmelse som forbød bruk av vold overfor barn. I 1986 startet arbeidet med en ny bestemmelse i barneloven, der det skulle settes et uttrykkelig forbud mot bruk av vold mot barn. Et forbud mot bruk av vold mot barn eksisterte allerede som følge av straffelovens bestemmelser om legemskrenkelser, men Justisdepartementet var av den oppfatning at det var nødvendig med en uttrykkelig regel i barneloven for å avklare tvilsomme grensespørsmål som hadde oppstått etter lovendringen i 1972.⁴³

⁴² Ot.prp. nr. 17 (1971-1972) s. 6-7

⁴³ Ot.prp. nr. 8 (1986-1987) s. 1

4.1.2 Odelstingsproposisjon nr. 8 (1986-1987) Om lov om endring i bl. § 30 (vold og annen mishandling av barn)

Allerede i 1982 hadde Barnemishandlingsutvalget⁴⁴ avgitt sin utredning i NOU 1982: 26, Barnemishandling og omsorgssvikt. Utvalget foreslo at det ble lovfestet et forbud mot å bruke vold mot barn. Under høringen uttalte ingen seg mot forslaget, men mange støttet forslaget uten å utdype dette nærmere. Den eneste som kom med en mer utførlig drøftelse var Barneombudet. Barneombudet ønsket bl. a at den nye bestemmelsen skulle ha en klar ordlyd som direkte forbød all voldsbruk overfor barn.

Fra Justisdepartementets side ble det i en uttalelse fra lovavdelingen i 1982 i ”Om bruk av riset” påpekt at det ikke var mulig ”å si noe sikkert om foreldrenes fortsatte adgang til å anvende lempelig fysisk refsing overfor sine barn”.⁴⁵ Samtidig fortalte medieoppslag og nye gallupundersøkelser at riset sannsynligvis ennå ble brukt i mange hjem. I 1970 mente hele 73 prosent at foreldre burde ha adgang til å gi sine barn fysisk straff, i 1978 var tallet sunket til 60 prosent. I 1983 så det imidlertid ut til at utviklingen hadde slått retrett, nå svarte nemlig 68 prosent at de var motstandere av forbud mot ris.⁴⁶

I 1986-1987 foreslo Justisdepartementet en endring av bl. § 30, der det ble satt et uttrykkelig forbud mot at foreldrene bruker vold mot sine barn. I nesten 15 år hadde det vært overlatt til domstolene å avgjøre hva som var å regne som rettmessig refselse, og da på bakgrunn av bestemmelsene i straffeloven.

Behovet for en uttrykkelig lovbestemmelse ble utførlig drøftet av Justisdepartementet i ot.prp. nr. 8 (1986-1987). Departementet antok at et forbud mot

⁴⁴ Oppnevnt av Sosialdepartementet i 1979

⁴⁵ Ot.prp. nr. 8 (1986-1987) s. 6

⁴⁶ Ibid s. 6

å slå barn allerede eksisterte som en følge av straffelovens bestemmelser.⁴⁷ Til tross for at det således allerede eksisterte et forbud mot bruk av vold mot barn, viste undersøkelser at forbudet ikke var godt nok kjent i befolkningen.

Justisdepartementet trakk spesielt frem at barn burde ha samme rett til beskyttelse av sin fysiske integritet som voksne.⁴⁸ Departementet mente også at en ny bestemmelse i barneloven ville ha større verdi enn straffelovens alminnelige bestemmelser om legemskrenkelser. I tillegg var det et ønske om en ensartet praksis i de nordiske landene. Sverige hadde allerede i 1979 vedtatt en lignende bestemmelse.⁴⁹

I følge proposisjonen hadde lovgrunnen flere sider: For det første gjaldt det hensynet til barnets utvikling; voldsbruk skaper risiko for fysisk og psykisk skade. For det andre ble det lagt vekt på den allmennpreventive effekten en slik bestemmelse ville ha. Barn som blir slått anser det ofte som legitimt å slå slik at man må forebygge en uheldig utvikling. Blant sakkyndige var det nesten fullstendig enighet om at vold i barneoppdragelsen var forkastelig.

Justisdepartementet var enig med Barneombudet i at det var ønskelig å finne en ordlyd som ga mest mulig veiledning når det gjaldt grensene for forbudet mot foreldres bruk av vold overfor barn. Under vurderingen av hva Justisdepartementet regnet som vold refereres fra s. 7: *”Det er naturlig å ta utgangspunkt i begrepet ”vold”, som også er det sentrale begrepet i strl. § 228 om legemsfornærmelser. En viss bruk av fysisk makt - holding eller hindring - særlig av små barn for å unngå at de volder skader på seg selv eller andre eller på ting, må utvilsomt være tillatt, og kan heller ikke anses å gå inn under voldsbegrepet.*

”Når det gjelder slag og spark, er dette praktiske eksempler på voldsbruk. Når det gjelder hva som nærmere ligger i slag, må det for det første være klart at slag med

⁴⁷ Ot.prp. nr. 8 (1986-1987) s. 6-7

⁴⁸ Ibid s. 6-7

⁴⁹ Ibid s. 7

gjenstander, som f. eks stakk eller ris rammes av forbudet. Det samme må gjelde ørefiker og rising med hånden på bar bak. Lette klaps over hånden eller mot buksebaken som en spontan reaksjon vil derimot ikke rammes". Forarbeidene ga klart uttrykk for at en viss bruk av fysisk makt mot barn må være tillatt.

Under stortingsbehandlingen gikk justiskomiteens flertall lenger i sin beskrivelse av grensen og uttalte at bestemmelsen *"ikke innebærer et totalforbud mot bruk av fysisk makt overfor barn, men bare er ment å ramme den unødvendige og illegitime maktbruk overfor barn".*⁵⁰ I fortsettelsen het det: *"det er i første rekke mer hardhendt avstraffelse som vil bli rammet. Dette vil gjelde slag med gjenstander, ørefiker og andre former for fysisk avstraffelse som fører med seg vesentlig smerte eller unødig ydmykelse."* Flertallet påpekte at *"mer lempelige irettesetteringer som innebærer en rimelig avpasset bruk av fysisk makt, ikke vil rammes."*⁵¹

Som følge av avisinnlegg ble det under debatten i Odelstinget presisert av saksføreren og justiskomiteens formann at det bare var holding og hindring for å unngå at barnet skader seg, samt "forsiktige klaps" som justiskomiteen hadde ønsket å unnta.⁵²

I 1987 fikk bl. § 30 et tredje ledd som lyder:

"Barnet må ikke bli utsatt for vald eller på annen vis bli utsatt slik at den fysiske eller psykiske helsen blir utsatt for skade eller fare".

Bestemmelsen ble formulert som et forbud mot å utøve fysisk eller psykisk vold mot barn, og dette innebærer at det ikke er lov å bruke vold mot barn. På bakgrunn av uttalelsene i forarbeidene er det likevel åpnet for en viss bruk av vold, men da i form av forsiktige klaps. Det er klart at det ikke var meningen å endre rettstilstanden, men uttrykke den allerede gjeldende rettstilstand.

⁵⁰ Innst.O.nr. 20 (1986-1987) s. 3-4

⁵¹ Ibid

⁵² Ot.forh. (1986-1987) s. 86-87

Den nærmere avgrensningen av forbudet i barneloven skulle i følge proposisjonen være retningsgivende også for tolkningen av straffelovens bestemmelser når det gjaldt foreldres bruk av vold mot barn.⁵³ Smith og Lødrup tar avstand fra forarbeidene og konkluderer med at barnelovens regel må være strengere enn grensene for straff etter strl. § 228, og at enhver form for fysisk avstraffelse av barn er forbudt.⁵⁴ De legger blant annet vekt på justisministerens uttalelser i Odelstinget om at hensikten med barneloven § 30 tredje ledd var å gi barn samme rett til beskyttelse av sin fysiske integritet som det de voksne har.⁵⁵ Uttalelsene i forarbeidene, og en uklar lovtekst åpnet igjen for ulike tolkninger, og innebar at lovtolkningen i stor grad ble overlatt til domstolene.

4.1.3 Vold mot barn

Å være barn representerer i seg selv en avhengighetsposisjon. Jo yngre barna er, jo mer avhengig er de av sine nærmeste omsorgspersoner, som oftest er mor og far. Det å bli slått eller latterliggjort av foreldrene innebærer et alvorlig svik mot barnet. Den som i utgangspunktet skal yte omsorg, er den som påfører smerte. Dette åpner for en eksistensiell frykt og utrygghet hos barnet.⁵⁶ Bruk av psykisk vold er forbudt, dette følger av bl. § 30 tredje ledd. Psykisk vold kan innebære ulike former for krenkelser, fra latterliggjøring, og avvisning til mangel på daglig omsorg.

Barns psykiske skadevirkninger i voldelige samlivssituasjoner trekkes også frem i utredningen om "Retten til et liv uten vold", NOU 2003 nr. 31. Utredningen retter seg særlig mot menns vold mot kvinner, men omhandler også barna. Av utredningen fremgår det at voldelige samlivssituasjoner kan skape angst og usikkerhet hos barn.

⁵³ Ot.prp. nr. 8 (1986-1987) s. 8

⁵⁴ Smith og Lødrup 2006 s. 106-107

⁵⁵ Ibid s. 107

⁵⁶ NOU 2003 nr. 31 s. 62

Dette kan komme til uttrykk ved at barna får adferds- og konsentrasjonsvansker. Depresjoner, traumesymptomer og språkproblemer er heller ikke uvanlig.⁵⁷

Problemstillingen min omhandler foreldres bruk av fysisk straff, så jeg vil ikke gå videre inn på den psykiske mishandlingen. Etter dette blir det nødvendig å definere hva som menes med ”vold” etter bl. § 30.

Volden trenger ikke å påføre konkret skade, det er tilstrekkelig at det foreligger frykt for slik smerte, men de fleste tolker begrepet på den måten at det er den fysiske smerten det er tale om. Fysisk vold omfatter et vidt spekter av handlinger som strekker seg fra det å holde, dytte, riste og klype og opptil drap. Et spørsmål knytter seg til hvor alvorlig handlingene skal være for å betegnes som ”vold”. Dette må vurderes på bakgrunn av handlingens grovhet, frekvens og varighet. Fysisk vold må betraktes som den mest grunnleggende formen for vold fordi det er en handling som rammer vår fysiske eksistens i den forstand at vi konkret kan oppleve redsel for egen ødeleggelse og død.⁵⁸ Etter en språklig tolkning av ordet vold vil de fleste assosiere ordet med slag, spark eller annen krenkelse av en annens legeme.

Per Isdal definerer fysisk vold slik: *”Fysisk vold er bruk av enhver form for fysisk makt som gjennom at de smerter, skader, skremmer og krenker, påvirker et annet menneske til å slutte å gjøre noe det vil eller gjøre noe mot sin vilje.”*⁵⁹ Denne definisjonen tar ikke utgangspunkt i at den fornærmede får noen form for fysisk skade, den omfatter alle typer av handlinger som endrer den fornærmedes handlinger og vilje.

Det er stor enighet blant sakkyndige om at vold i oppdragelsen er svært skadelig for barnets psykiske og fysiske helse. Det er også en nær sammenheng mellom fysisk

⁵⁷ NOU 2003 nr. 31 s. 61 flg.

⁵⁸ Isdal 2000 s. 43

⁵⁹ Ibid

avstraffing av barn og barnemishandling.⁶⁰ Ofte blir de som har blitt mishandlet i barndommen selv mishandlere, til tross for at de er klar over hvilke senskader mishandlingen kan medføre. Dette har bakgrunn i at det er den måten de er lært opp til å oppdra barn. Barn følger ofte sine egne foreldre som eksempler når de selv blir voksne.

Hva som er tillatt å bruke av vold mot barn er i utgangspunktet klart. Ingen form for vold er tillatt å bruke mot barn, dette følger av bl. § 30 tredje ledd. Likevel er denne problemstillingen mer komplisert. De fleste har den oppfatningen at vold er rene voldshandlinger, med det formål å påføre smerte og frykt. Flere foreldre gir barna sine ørefiker, ris, eller klaps over baken eller hånda uten at de mener å utøve vold, eller tenker over at de faktisk utøver vold. Grensen mot hva som er vold er grei å trekke dersom handlingen medfører sår eller bloduttredelser. Mer komplisert er det å trekke grensen mot vold dersom slagene ikke medfører merker eller stor grad av smerte.

Når det gjelder forbudet mot vold uttaler justisdepartementet i ot.prp. nr. 8 at det må være klart at *”slag med gjenstander, f. eks stakk eller ris, rammes av forbudet. Det samme må gjelde ørefiker og rising med hånden på bar bak. Lette klaps over hånden eller mot buksebaken som en spontan reaksjon vil derimot ikke rammes”*.⁶¹

I noen tilfeller vil det være nødvendig å bruke en viss fysisk makt overfor barn. Dette presiseres også i barnelovens forarbeider.⁶² Barn vil ikke alltid være modne nok og ha tilstrekkelig innsikt til å vurdere sine handlinger ut fra hvilke faremomenter de står ovenfor. Hvis et barn står i fare for å skade seg selv eller andre, vil det ikke defineres som vold om en voksen griper inn og hindrer dette ved for eksempel å holde fast barnet.⁶³

⁶⁰ Ot.prp. nr. 8 (1986-1987) s. 6

⁶¹ Ibid s. 8

⁶² Ibid s. 8

⁶³ Ibid s. 7

Mange mener at uttalelsene i forarbeidene var uheldige. Etter gjeldende rett er det altså tillatt å tilføre barn lette klaps over hånda eller baken som en spontan reaksjon. Etter min mening er dette en rettstilstand som er uønsket. Jeg mener barn også kan ta skade av ”lette klaps”. Å bli slått av de du er mest glad i oppfattes som svære sårende og ydmykende. Jeg er av den oppfatning at det er selve handlingen som er mest ydmykende for barnet, ikke styrken på slagene eller om de tilføyes som en spontan reaksjon.

I hvert enkelt tilfelle av en mulig overskridelse av voldsbegrepet i bl. § 30 må det foretas en konkret skjønnsmessig vurdering. Ingen tilfeller er like, og både foreldre og barn handler ulikt i ulike situasjoner.

4.1.4 Rettsvirkninger

Barnelovens kapittel 5 retter seg mot den eller de som har foreldreansvaret, se bl. § 30 første ledd. (Om foreldreansvaret se s. 5). Det fremgår av forarbeidene at bestemmelsen ikke er ment å utelukke andre voksne om har omgang med barnet, men som ikke har foreldreansvaret. Det sier seg selv at andre ikke kan ha større rett til å bruke fysisk makt overfor barnet enn den som har foreldreansvaret.⁶⁴ Departementet fant det unødvendig å presisere dette i lovteksten.

Det er ikke knyttet noen sanksjoner til overtredelse av bl. § 30 tredje ledd. Skal overtredelsen føre til straff, må det være fordi reglene i straffeloven er overtrådt. Mest aktuell er da strl. § 228 om legemsfornærmelser, men i alvorligere tilfelle kan også andre bestemmelser få anvendelse. Aktuelle bestemmelser vil da være strl. § 219 for barnemishandlingssaker, § 223 om frihetsberøvelse, § 229 om

⁶⁴ Ot.prp nr.8 (1986-1987) s. 8

legemsbeskadigelse, §§ 246 og 247 om ærekrenkelser, og § 390a om overtredelse av privatlivets fred.

I de alvorligste tilfeller kan bruk av vold mot barn også føre til omsorgsovertagelse etter barnevernloven § 4-12 første ledd bokstav c, om mishandling og andre alvorlige overgrep mot barnet.⁶⁵

Den delen av bl. § 30 tredje ledd som omhandler den psykiske helsen vil ikke rammes av straffelovens bestemmelser om legemskrenkelser, og vil dermed ikke være direkte straffesanksjonert. Det kan forekomme at straffelovens §§ 246 og 247 om ærekrenkelser og § 390a om hensynsløs atferd blir brukt, men utover dette vil denne delen av bestemmelsen være tilnærmet sanksjonsløs. Den gir med andre ord uttrykk for en sanksjonsløs standard for god barneoppdragelse.⁶⁶

Slike symbolske bestemmelser har varierende funksjon. Enkelte vil hevde at også en symbolsk bestemmelse kan ha en selvstendig funksjon, da som en viss rettesnor. Etter min mening er det betenkelig at en del av en viktig lovbestemmelse er tilnærmet sanksjonsløs.

5 Nærmere om forholdet til straffeloven

Jeg vil i det følgende behandle barneloven sett i forhold til straffeloven.

Bl. § 30 tredje ledd hadde som formål å klargjøre reglene for foreldrenes refselsesrett, men det er som nevnt ingen sanksjoner knyttet direkte til forbudet i bl. § 30 tredje ledd. Om foreldre gjør seg skyldig i en straffbar handling ved å gi barna

⁶⁵ Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992, nr. 100

⁶⁶ Ot.prp nr. 8 (1986-1987) s. 9-10

ris, ørefik, klaps eller lignende, beror derfor på en tolkning av straffelovens bestemmelser, bl.a. strl. § 228 første ledd om legemsfornærmelser, strl. § 229 om legemsbeskadigelse, og strl. § 219 om bl.a. forsømmelse og mishandling av barn man har omsorgen for.

5.1 Vold i nære relasjoner, strl. § 219

Straffeloven § 219 omhandler vold i nære relasjoner. Bestemmelsen tar for seg forskjellige former for mishandling og krenkelser i familieforhold. Tidligere tok bestemmelsen spesielt for seg tilfeller av barnemishandling og mishandling av ektefelle. Etter bestemmelsens andre handlingsalternativ ble den straffet som *”ved vanrøkt, mishandling eller liknende atferd oftere eller grovt krenker sine plikter overfor ektefelle, barn eller andre i husstanden.”* Forutsetningen var at den fornærmede på grunn av sykdom, alder eller andre omstendigheter er ute av stand til å hjelpe seg selv.

Slik strl. § 219 var utformet var bestemmelsen lite tilgjengelig, lite tidsmessig og inneholdt til dels kompliserte vilkår. Departementet foreslo derfor store endringer i bestemmelsen, slik at den ville fremstå som et nytt straffebud.⁶⁷ Tidligere var gjerningspersonens ektefelle og barn gitt en særlig beskyttelse, ved at krenkelser mot dem ble rammet av § 219 selv om de ikke tilhørte gjerningsmannens husstand. Beskyttelsen opphørte ved skilsmisse. Departementet foreslo å videreføre dette prinsippet, samt å utvide det til også omfatte fraskilte, stebarn og slektninger i rett oppstigende linje. Etter lovendring i 2005 ble dermed tidligere ektefelle og stebarn omfattet av bestemmelsen.

Andre straffebud enn § 219 vil også dekke tilfeller av vold i nære relasjoner, men disse straffebudene vil ikke dekke alle aspekter som kjennetegner slike

⁶⁷ Ot. prp nr. 113 (2004-2005) punkt 4.4.3

voldshandlinger. Selve kjernen i strl. § 219 er den vedvarende og gjentakende krenkelsen og mishandlingen av den nærstående. I tillegg til krenkelsen av legeme og sjel, vil tillitsbruddet, den psykologiske bindingen mellom gjerningsmannen og offeret, og det at handlingen skjer i hjemmet, særprege denne typen vold. Det er disse elementene som gjør at offeret i begrenset grad kan føle seg trygg, og som forsterker frykten og risikoen for langvarige skadevirkninger hos offeret. Strl. § 219 beskytter også den psykiske integriteten, i motsetning til strl. §§ 228-229 som kun verner den fysiske integriteten.⁶⁸ I saker om vold i nære relasjoner brukes i større grad de alminnelige bestemmelsene om legemskrenkelser i strl. §§ 228-231 enn § 219.

5.2 Legemsfornærmelse ved vold, strl. § 228

Bestemmelsen lyder:

”Den som øver Vold mod en andens Person eller paa anden Maade fornærmer ham paa Legeme, eller som medvirker hertil, straffes for Legemsfornærmelse med Bøder eller med Fængsel indtil 6 Maaneder.”

Gjerningsbeskrivelsen i § 228 har to alternativer. Det første alternativet er å øve vold mot en annens person. For det andre rammer bestemmelsen det å fornærme en person på legeme på annen måte, for eksempel ved å spytte, utsette en annen for ekstrem høy lyd etc.

I praksis er det stort sett første alternativ som kommer til anvendelse.⁶⁹

Strl. § 228 ble ikke utformet spesielt med tanke på relasjonen mellom foreldre og barn, men omhandler legemsfornærmelser generelt. Voldsbegrepet i strl. § 228 første ledd første alternativ forutsetter at det er skjedd en kraftanvendelse mot en annens

⁶⁸ Ot. prp nr. 113 (2004-2005) punkt 4.4.3

⁶⁹ Andenæs 2006 s. 43

legeme. Typiske tilfeller er spark og spark. Det er ikke nødvendig at handlingen medfører smerte eller ubehag, det kan likevel være en legemsfornærmelse etter § 228. Virkningen må ramme *legemet*, ettersom bestemmelsen ikke tar sikte på å omfatte sjelelige lidelser. Det er imidlertid tilstrekkelig at legemsfornærmelsen er av psykisk art dersom *virkingen* rammer det fysiske legemet.

Strl. § 228 har en grense ned mot handlinger som skal anses som straffrie. Den nedre grensen for hva som regnes som vold etter § 228 må trekkes skjønnsmessig ut fra en totalvurdering. Momenter som har betydning er bl.a. graden av voldsomhet og handlingens krenkende karakter.⁷⁰ Omstendighetene omkring handlingen vil også være av betydning. I ot.prp. nr. 8 (1986-1987) ble det fremhevet at avgrensningen av bl. § 30 tredje ledd også skal være retningsgivende for forståelsen av straffelovens bestemmelser når det gjelder foreldres bruk av vold mot barn.⁷¹ Det ble også trukket frem at den nye bestemmelsen ikke skulle ramme mer enn det som allerede gikk under strl. § 228, og at samme definisjon av vold skulle brukes enten volden skjedde mot foreldre eller barn.⁷²

Det finnes lite rettspraksis omkring hvordan den nedre grensen for strl. § 228 skal trekkes, og det er lite rettspraksis som omhandler forholdet mellom foreldre og barn. Slike tilfelle anmeldes sjelden, og hvis det unntaksvis blir gjort, vil anmeldelsen som oftest bli henlagt.⁷³

Den nedre grensen for hva som er vold mot barn må fastsettes på bakgrunn av de momenter som er nevnt overfor, men momentene må ha ulik vekt ettersom det er snakk om vold mot voksne eller barn. Selv tilfeller hvor det er utøvd svært liten grad av vold kan omfattes av strl. § 228 dersom handlingen rammer et barn. Handlinger vil også ofte være mer krenkende når det er et lite barn som er offer. Barn er verken

⁷⁰ Andenæs 2006 s. 44

⁷¹ Ot. prp. nr. 8 (1986-1987) s. 8

⁷² Innst. O. nr. 20 (1986-1987) s. 3

⁷³ Andenæs 2006 s. 44

like fysisk eller psykisk sterke som voksne, og en handling som ikke oppfattes som krenkende for en voksen person vil ofte føles svært krenkende for et barn.

Etter min mening er det ingen enkel vurdering å trekke en nedre grense for hva som er å regne som vold i relasjonen mellom foreldre og barn. Denne relasjonen kan ikke sammenlignes med andre tilfeller av vold, enten volden skjer mellom bekjente, eller ved såkalt ”blind” vold. Forholdet mellom foreldre og barn er spesielt, og er som regel kjennetegnet av kjærlighet, avhengighet og omsorg.

5.3 Relevant rettspraksis omkring anvendelsesområdet for strl. § 228

Rettspraksis som omhandler den nedre grensen for strl. § 228 er som regel knyttet til andre situasjoner enn forholdet mellom foreldre og barn. Vurderingen omkring handlingens voldsomhet kan likevel gi en viss pekepinn på hvordan handlinger som omhandler vold mot barn skal vurderes.

Rt. 1985 s. 1395 gjaldt en kaptein i forsvaret som var tiltalt for en rekke overgrep og grove uttalelser mot soldater. Høyesterett fant det tilstrekkelig for domfellelse etter strl. § 228 at tiltalte hadde brukt flat hånd til å skyve fornærmede bakover. Retten bemerket at man her befant seg i nedre del av anvendelsesområdet for strl. § 228

Rt. 1988 s. 922 gjaldt en lensmann som var tiltalt for overtredelse av bl.a. strl. § 228 første ledd. Lensmannen hadde grepet fornærmedes jakke, og presset han mot stolryggen, samtidig som han pekte en finger opp i ansikter på fornærmede. Høyesterett kom til at det forelå en legemsfornærmelse, men at det dreide seg om en meget beskjeden maktbruk, som ikke påførte fornærmede smerte eller skade. Denne maktbruken ble av Høyesterett ansett for å ligge ned mot grensen for straffri opptreden.

I Rt. 1995 s. 661 kom Høyesterett med noen uttalelser angående den nedre grensen for anvendelsen av strl. § 228. Det gjaldt en privat straffesak, der en politimester hadde gått hardhendt frem for å få flyttet en dørvakt fra et rom i politikammeret til et annet. Fornærmede ble dratt kraftig opp av en stol, og geleidet inn i et annet rom. Politimesteren ble dømt i byretten, men frifunnet i Høyesterett. Høyesterett var enig med byretten i at forholdet objektivt sett kunne rammes av strl. § 228, men at grensen for hva som skulle anses som legemsfornærmelse måtte bli skjønnsmessig når voldsanvendelsen var liten. Førstvoterende mente at den maktbruk som var anvendt gikk utover det som i første omgang kunne anses som nødvendig, men at strl. § 228 ikke i alle tilfeller kunne lede til straffansvar: *”Når det som her dreier seg om en maktbruk som ligger i det nedre området for straffeloven § 228, bør ikke enhver overskridelse av det strengt nødvendige lede til straffansvar.”* (s. 664)

I rettspraksis er det slått fast at ikke enhver overskridelse av det strengt nødvendige vil lede til straffansvar. Hva dette innebærer i forhold til tolkning av barneloven er uklart. Det kan tolkes på den måten at det er rom for å tillate noe mer enn klaps, men det vil ikke stemme overens med barnelovens forarbeider. Det er i forarbeidene antatt at grensen for straffbar avstraffelse etter strl. § 228 når det gjelder barnemishandling må trekkes slik at slag med gjenstander er forbudt, mens lette klaps mot hånden eller mot buksebaken ikke vil rammes.⁷⁴

Det er nødvendig å vurdere de ulike situasjonene hvor spørsmålet om straffbarhet kan reise seg. Bruk av fysisk makt kan være nødvendig for å hindre at barnet skader seg selv eller andre. Dette vil ikke bli rammet av strl. § 228. Hvor langt straffbarheten skal trekkes bør i følge Backer ses i lys av de overordnede formål med straffelovgivningen, og det bør vurderes i hvor stor grad uønskede handlinger bør møtes med straff.⁷⁵

⁷⁴ Ot. prp. nr. 8 (1986-1987) s. 7

⁷⁵ Backer 2006 s. 70

5.4 Provokasjon

Det hender at en straffbar krenkelse blir gjengjeldt med en annen. Den gjengjeldte handling kan da i visse tilfeller være straffri. Etter strl. § 228 tredje ledd kan en legemsfornærmelse bli straffri dersom handlingen er en følge av provokasjon.

Strl. § 228 tredje ledd lyder: ” *Er en legemsfornærmelse gjengjeldt med en legemsfornærmelse, eller er ved en sådan en forutgående legemsfornærmelse eller ærekrenkelse gjengjeldt, kan den lates straffri.* ” Første alternativ gir straffritakelse for den som begynte, annet alternativ gir straffritakelse for den som tok igjen.

Handlingen er likevel ulovlig og straffbar, men retten har mulighet til å frita for straff. Dette gjelder i prinsippet også ved legemsfornærmelser mot barn,⁷⁶ men i følge rettspraksis kreves det imidlertid at barnet etter sin alder og modenhet må ha innsett hva handlingen kunne medføre.

I forarbeidene til barneloven var meningene delte angående provokasjonsregelen. Barnemishandlingsutvalget drøftet om det burde kunne innrømmes straffrihet på grunn av provokasjon fra barnets side. Utvalget konkluderte med at ”*de som oppdrar barn og andre må tåle adskillig fra en mindreårig uten å svare med vold.*”⁷⁷

Utvalget ønsket at dette skulle gå uttrykkelig frem av strl. § 228.

Barnemishandlingsutvalget mente også at det burde ses bort fra provokasjon hvis barnet er under 10 år.

Justisdepartementet var enig med Barnemishandlingsutvalget i at foreldre måtte ”*tåle atskillig fra sine barn uten at de straffritt kunne svare med fysisk vold*”, men departementet mente at dette allerede var i samsvar med gjeldende rett.

⁷⁶ Ot.prp nr. 8 (1986-1987) s. 8

⁷⁷ NOU 1982 nr. 26 s. 149

Justisdepartementet var imot en lovregel som satte en grense på 10 år, og var av den oppfatning at vurderingen måtte være skjønnsmessig, slik rettsstilstanden allerede var.⁷⁸ Departementet pekte på at en absolutt aldersgrense kunne være problematisk, slik at regelen ville åpne for den forståelse at barn over 10 år skulle bedømmes på lik linje som voksne. Departementet konkluderte til slutt med at gjeldende rett ga en tilfredsstillende løsning når det gjaldt provokasjon fra barns side, og fant det ikke nødvendig å innføre særlige lovbestemmelser om dette.⁷⁹

I en herredsrettsdom⁸⁰ var saksforholdet slik at en 12 år gammel gutt hadde kastet snø opp i en barnevogn hvor det lå et barn. Da barnets far oppdaget hva som hadde skjedd, ristet han gutten kraftig. Herredsretten frifant faren, og fant at provokasjonsregelen i strl. § 228 tredje ledd kom til anvendelse.

Rt. 1990 s. 1155 gjaldt en 23-årig mann som var tiltalt for overtredelse av bl.a. strl. § 228 første ledd. Sønnen på 1 ¾ år hadde bitt ham i hånden, og faren hadde som svar knipset sønnen på munnen, noe som medførte et kutt i leppen. Faren ble frifunnet i herredsretten, men Høyesterett avviste provokasjonsregelen, og på s. 1156 står det: *”Jeg er enig med påtalemyndigheten og herredsrettens mindretall i at det ikke er rom for å anvende straffeloven § 228 tredje ledd i forhold til et barn på det alderstrinn det her er tale om”*. Høyesterett lar det her stå åpent om provokasjonsregelen kan anvendes overfor eldre barn.

Provokasjon er ikke avskrevet i forarbeider eller av domstolene, slik at det er åpent for at provokasjon fra barn i visse tilfeller kan medføre straffrihet. Det skal som regel atskillig til for at foreldres legemsfornærmelse overfor barnet kan bli straffri, se dom omtalt ovenfor, Rt. 1978 s. 1428. I Rt. 1978 s. 1428 fremgår det at provokasjonsregelen kan anvendes selv om barnet er under den strafferettslige lavalder, men at det må foretas en vurdering av forholdet mellom handlingene.

⁷⁸ Ot.prp nr. 8 (1986-1987) s. 8

⁷⁹ Ibid

⁸⁰ Andenæs 2006 s. 57, omtaler ingen nærmere opplysninger vedrørende dommen.

5.5 Påtaleregler

Etter strl. § 228 fjerde ledd skal tiltale for legemsfornærmelse reises dersom enten fornærmede begjærer det, forbrytelsen har hatt døden til følge, eller allmenne hensyn krever det. Hovedregelen er med andre ord at offentlig påtale ikke finner sted uten fornærmedes begjæring med mindre allmenne hensyn krever påtale. Barn under 16 år kan ikke selv begjære påtale, se strl. § 78. Det er da foreldrene som utøver påtaleretten på barnets vegne. Tidligere kunne foreldres overskridelse av refselsesretten kun påtales av det offentlige hvis allmenne hensyn krevde påtale.

Under utformingen av bl. § 30 tredje ledd var Justisdepartementet tilbakeholdne med å endre lovreglene om påtalen i saker der foreldrene hadde brukt vold mot barn.

*”Justisdepartementet er enig i at den beste løsningen ligger i en fornuftig praktisering av den regel som allerede fins om påtale når allmenne hensyn krever det.”*⁸¹ Etter en lovendring i 1988 ble påtalen imidlertid ubetinget offentlig også ved legemsfornærmelse mot barn. Endringen var et uttrykk for en skjerpet holdning overfor vold i familien.⁸²

Forutsetningen for påtale er selvfølgelig at politiet blir kjent med forholdet.

6 Nyere rettspraksis

Samme år som bl. § 30 fikk et nytt tredje ledd falt det en dom i Høyesterett vedrørende fysiske overgrep mot barn, Rt. 1987 s. 1318. Barneloven ble imidlertid ikke omtalt.

⁸¹ Ot.prp nr. 8 (1986-1987) s. 9

⁸² Andenæs 2006 s. 52

En mann ble dømt for overtredelse av strl. § 228 ved å ha slått og sparket sin stedatter. Stedatteren var blitt slått med knyttet hånd mot kropp og hode, og ved enkelte anledninger var hun også slått med en bambusstokk. Førstvoterende fant ingen årsaker som direkte foranlediget mishandlingen, men antok at mishandlingen hadde bakgrunn i irritasjon over det domfelte anså som mangel på god oppdragelse.

Høyesterett aksepterte ikke påstanden om at domfelte hadde vært i unnskyldelig rettsvillfarelse. Selv om domfelte var av en fremmed kulturbakgrunn, og hadde liten kunnskap om norske rettsregler, kunne han ikke anse seg berettiget til å foreta slike handlinger. Førstvoterende fremhevet at det dreide seg om en helt uakseptabel handlemåte.(s. 1319).

Stefaren ble dømt til fengsel i 45 dager, hvorav 21 dager ble gjort ubetinget. Ved straffeutmålingen ble det lagt vekt på at det dreide seg om *”grove voldshandlinger mot en pike på 11 år som vanskelig kunne beskytte seg mot slike overgrep, særlig når de skjedde i hjemmet”*. (s.1320). Videre uttaler førstvoterende at det *”ikke kan være tvilsomt at det er på sin plass med en ubetinget fengselsstraff for slike handlinger”*. Det er interessant å se at den gjenstående del av dommen likevel ble gjort betinget, av hensyn til at partene fortsatt skulle bo sammen. (s. 1320)

Det er etter min mening betenkelig at Høyesterett ikke tar hensynet til fornærmede i saken nærmere opp til vurdering. Førstvoterende sier det på denne måten: *”Det vil kunne bety en ekstra påkjenning i familiesituasjonen om domfelte nå skal settes inn til soning”*. Det kan stilles spørsmål ved hvem i familien som ville lide mest under denne ”ekstra påkjenningen” en fengselsstraff ville medføre. Man kan bare forestille seg den påkjenningen det må være for et barn å bo sammen med en stefar som har mishandlet henne.

I Rt. 1989 s. 282 ble en 38-årig mann dømt til 30 dager betinget fengsel for overtredelse av strl. § 228 første og annet ledd. Han ble funnet skyldig i tre tilfeller

av legemsfornærmelser mot sin 15 år gamle sønn. Det fremgår ikke nærmere av dommen hva legemsfornærmelsene bestod i, men det var *”forhold av en alvorlig karakter med en sammenhengende voldsanvendelse”*.(s. 282) Førstvoterende mente det var *”klart at enhver refselsesrett langt er overskredet, og at forholdet tilsier en streng reaksjon”*. (s. 283) Det er her særlig interessant å se at Høyesterett to år etter vedtakelsen av bl. § 30 tredje ledd fortsatt hevder at det eksisterer en refselsesrett, men at denne i dette tilfellet var overskredet (s. 282). Barneloven § 30 ble omtalt, men ikke behandlet i denne dommen heller.

Ved straffeutmålingen blir det også i denne saken lagt vekt på hensynet til skadevirkningene for familien dersom dommen gjøres ubetinget. Saken skiller seg på dette punkt vesentlig fra saken i Rt. 1987 s. 1318 ved at fornærmede i denne saken var eldre, og at fornærmede hadde uttrykt ønske om at faren skulle slippe og sone i fengsel.

Avslutningsvis påpeker førstvoterende at voldshandlingene hver gang var utløst av farens skuffelse og harme over handlinger sønnen hadde foretatt, og som faren tok avstand fra. (s. 283) Denne bemerkningen kan åpne for uheldige tolkninger. Uttalelsen kan skape en forståelse av at det var barnets skyld at faren handlet som han gjorde. Det kan se ut som om domstolen til en viss grad rettferdiggjør farens handlinger, fordi de var utløst av sønnens oppførsel. Etter min mening er dette uheldig av hensyn til barnet, og hensynet til den alminnelige lovlydighet. Det kan ikke være greit å slå barn selv om de i foreldrenes øyne ikke oppfører seg skikkelig.

I Rt. 1990 s. 1155, omtalt ovenfor mht provokasjon, ble en 23-årig mann idømt en bot på kr.1000.- som følge av at han hadde knipset til sin sønn på munnen etter at sønnen hadde bitt han i hånden. Knipset medførte et kutt i leppen. Mannen ble frifunnet i herredsretten som mente at det ville stride mot *”den alminnelige rettsfølelse å domfelle faren for dette forholdet”*. Herredsretten mente at faren måtte ha en *”rett og en plikt til å sette gutten på plass som følge av bitingen”*. At faren

hadde gått noe langt måtte være ”*unnskyldelig og straffritt ut fra at dette skjedde som en spontan reaksjon som følge av smertene fra bittet*”. (s. 1156)

Høyesterett var ikke enig med herredsretten: ”*Det kan heller ikke aksepteres som rettmessig at et barn settes på plass på denne måten.*” (s. 1156) Denne dommen viser at Høyesterett nå var blitt svært restriktive mht. hva som var lovlig å bruke av fysisk makt overfor små barn i oppdragelsesøyemed. Å knipse et barn på munnen som følge av et bitt må ligge helt i den nedre grensen for hva som rammes av strl. § 228 første ledd, men Høyesterett viser at slik maktbruk er helt uakseptabelt. Denne dommen skiller seg fra dommene fra 1989 og 1978 ved at den ikke nevner foreldrenes refselsesrett. Dette tyder på at Høyesterett nå i større grad fjerner seg fra den så mye omtalte refselsesretten.

I Rt. 1996 s. 165 kom en dom hvor domfelte fikk ubetinget fengsel i 120 dager for overtredelse av strl. § 228 første ledd. I litt over ett år hadde han slått sine fire barn som da var mellom to og åtte år gamle. Slagene var tildelt både med flat hånd og med et treskaft, som ledd i oppdragelsen. Styrken på slagene på baken var vanskelig å fastslå, og retten la til grunn morens forklaring om at ”*avtrykk av fingrene kunne stå igjen som hvite markeringer på rød etter slag på bar bak.*” (s. 166) For øvrig var styrken på slag, spark og dytting lite opplyst, og retten kom til at tvilen måtte komme tiltalte til gode. (s. 166).

Førstvoterende uttalte at det må reageres sterkt overfor foreldres voldsutøvelse overfor barn, for å trygge barns oppvekstvilkår. Når det gjelder skadevirkningene uttaler førstvoterende: ”*Selv om skadevirkninger ikke kan anses dokumentert i denne saken, legger jeg likevel til grunn at slik voldsutøvelse som en her står overfor, erfaringsmessig setter sine spor på ulike vis*” Risikoen for at barn vil få problemer senere er til stede.” (s. 167) Her skiller dommen seg fra de øvrige omtalte dommer, ved at hensynet til barna blir tatt opp, med en vurdering av betydningen av mishandlingen.

Retten dømmer her til ubetinget fengselsstraff, men betinget i de tidligere sakene. Retten har i denne saken lagt stor vekt på at det yngste barnet kun var to år, og at voldsutøvelsen hadde funnet sted jevnlig i rundt ett år. Om det har hatt betydning at Norge har ratifisert FNs barnekonvensjon på dette tidspunkt er usikkert, men den strenge straffen kan tyde på det.

Rt. 2004 s. 595 gjaldt en mann som i omkring 13 år hadde mishandlet sin stesønn og sine to tvillingsønner. Mannen ble dømt for overtredelse av strl. § 219. Barna hadde blitt lugget, kløpet, og slått med flat hånd mot hode og kroppen. Det fremkommer av dommen at de to tvillingguttene hadde diagnosen Tourettes syndrom og ADHD. Førstvoterende, som representerte mindretallet, antok at dette til dels kunne forklare den sterke bruken av virkemidler. Førstvoterende uttaler i avsnitt 10: *”Det er derfor grunn til å anta at utfordringene med å sette grenser for guttenes adferd kan ha vært svært store, og at dette i noen grad kan forklare domfeltes bruk av for sterke virkemidler.”* Førstvoterende bemerker at domfelte likevel allerede hadde vært voldelig i sin behandling av stesønnen før tvillingene ble født.

Flertallet, ved annenvoterende Stang Lund uttaler at *”guttene diagnose innebærer at de hadde et særlig behov for forutberegnelighet. Sykdommen medførte at sønnene var særlig sårbare for overgrep.”* (avsnitt 16) Både mindretallet og flertallet tar hensyn til tvillingguttenes sykdom. Mindretallet mener dette taler farens favør, mens flertallet trekker dette frem som en grunn som gjorde guttene særlig sårbare for overgrep.

Førstvoterende sier i avsnitt 11: *”selv om den enkelte krenkelse neppe har gått ut over de handlinger som omfattes av straffeloven § 228 første ledd – legemskrenkelser – er det likevel samlet sett tale om alvorlige overgrep.”* Jeg synes det er betenkelig at de enkelte hendelser, som for eksempel slag mot hode og kropp i følge førstvoterende ikke er tilstrekkelig til å rammes av strl. § 228. Det

fremkommer bl.a. at gutten ved ett tilfelle fikk blåmerker i ansiktet etter at domfelte hadde kløpet ham i kinnene. Etter å ha gått gjennom tidligere dommer avsagt av Høyesterett omkring strl. § 228 finner jeg det påfallende at førstvoterende i en så alvorlig mishandlingssak til en viss grad bagatelliserer de enkelte hendelser.

Førstvoterende legger avgjørende vekt på at overgrepene skjedde over et langt tidsrom, og på den måten vil prege barna også senere i livet. Det legges også vekt på at faren hadde oppdragende hensikt i sin reaksjonsmåte. Dette siste momentet legger ikke flertallet vekt på, de mener at det må reageres strengt ovenfor slike krenkelser, selv om de har et oppdragende formål. Annenvoterende dommer Stang Lund sier at *"Grensesetting overfor barn må skje på andre måter enn ved klyping, klemming av legedeler som ørene, rising eller andre former for legemskrenkelser."* (avsnitt 18)

Flertallet fant det avgjørende for en ubetinget fengselsstraff at mishandlingen hadde foregått i lang tid, og de fant det skjerpende at mishandlingen tok til da barna bare var 4-5 år gamle. Flertallet begrenset straffen til 120 dager, som følge av at mishandlingen hadde opphørt for en tid siden. Dommen ble avsagt under dissens, ved at førstvoterende ønsket deler av fengselsstraffen gjort betinget, mens annenvoterende og flertallet ønsket en fullt ut ubetinget fengselsstraff.

Fra Lagmannsretten har vi en dom vedrørende fysiske overgrep mot barn i LG-2004-8436. Domfelte forsøkte forgjeves å påberope seg lovlig refselsesrett samt provokasjon, men ble dømt for overtredelse av strl. § 228 første ledd, for blant annet å ha dyttet sin 4 år gamle sønn, slik at han falt og slo bakhodet. Fra lagmannsrettens dom refereres: *"Lagmannsretten legger til grunn at det i norsk rett ikke eksisterer en særskilt refselsesrett overfor egne barn, sml. for så vidt barneloven § 30 tredje ledd, som kom inn i loven i 1987"*. Det heter videre i dommen: *"rettmessigheten av maktbruk overfor barn vil bero på de alminnelige regler om dette i straffeloven."* Lagmannsretten tar her uttrykkelig avstand fra refselsesretten.

Lagmannsretten fremhever at strl. § 228 gir svært snevre rammer for bruk av makt, kun i form av "lette klaps." Retten la til grunn at den aksepterte maktbruk er vesentlig mer avdempet enn i foreliggende sak. Ingenting i denne saken var egnet til å forsvare handlingen mot sønnen, *"verken som avledningshandling eller som korreks."*

Det er interessant at i flere av dommene er det herredsretten med de lege dommerne som har frifunnet eller dømt tiltalte på en mildere måte enn hva Høyesterett mente var riktig. Begrunnelsen fra underretten har vært at det må være rom for bruk av noe makt i barneoppdragelsen.

Gjennomgåelsen av rettspraksis tyder på at straffenivået ligger noe høyere når det gjelder vold mot barn, enn i saker om vold mot voksne. Barn har vern etter strl. § 228 og bl. § 30, og Høyesterett er stadig mer restriktive med hensyn til foreldres rett til fysisk avstraffelse av barn. Likevel er det etter min mening fremdeles behov for å gi barn vern i form av absolutt nulltoleranse for bruk av fysisk straff.

6.1 Rt. 2005 s. 1567

6.1.1 Tingrettens avgjørelse

Som ledd i oppdragelsen av sine to stesønner hadde en mann slått guttene på baken med flat hånd. I følge Stavanger Tingrett⁸³ hadde guttene hatt et turbulent liv med en voldsom far, var svært aktive og krevende og havnet ofte i bråk og slåsskamp, både på skolen og i fritiden. Den dagen handlingen fant sted hadde guttene slått noen medelever med pinner/stokker. Stefaren hadde da lagt guttene over knærne og slått de over baken med flat hånd mens de hadde klærne på. For begge guttene ble det gitt

⁸³ TSTVG-2004-85206

tre kraftige slag. Ingen av slagene ga synlige merker, men barna oppfattet handlingene som svært ydmykende, og de gråt etterpå.

Tingretten fant det bevist at stefaren ved flere anledninger hadde slått sine to stesønner, men frikjente mannen. Flertallet, de to lege dommerne, mente at handlingene ikke var rettsstridige, men at de var foretatt innenfor foreldrenes refselsesrett: *”De faktiske forhold dekker ikke vilkårene i det objektive gjerningsinnhold i strl. § 228, og den anvendte type og grad av voldsanvendelse må sies å ligge innenfor foreldrenes refselsesrett.”* Den juridiske dommeren, mente imidlertid at refselsesretten var opphevet slik at fysisk avstraffelse mot barn, med unntak av ”lette klaps” er forbudt. Dommeren fremhevet at handlingene i dette tilfellet innebar en overtredelse av strl. § 228.

Det er her interessant at flertallet i tingretten hevder det eksisterer en refselsesrett, noe som er i strid med både barneloven og dennes forarbeider. Flertallet bestod imidlertid av de to meddommerne, som er uten spesiell juridisk utdanning.

Påtalemyndigheten anket dommen til Gulating lagmannsrett⁸⁴, som fant det klart at siktede hadde overskredet det som evt. måtte være igjen av refselsesretten etter endringen av bl. § 30. Uansett var det klart at siktede hadde overskredet strl. § 228 første ledd. Retten mente dette måtte være klart selv om man skulle legge til grunn at det fremdeles var en viss anledning til å gi ”lette klaps” som en del av oppdragelsen av barn. Lagmannsretten opphevet med dette tingrettens dom.

6.1.2 Høyesteretts kjennelse i Rt. 2005 s. 1567

Stefaren anket lagmannsrettens kjennelse til Høyesterett, og gjorde gjeldende at tingrettens lovanvendelse var riktig.

⁸⁴ LG-2005-30534

Førstvoterende, dommer Skoghøy slo fast at de handlinger som tingretten hadde funnet bevist, falt inn under gjerningsbeskrivelsen i strl. § 228.(avsnitt 16) Spørsmålet var om stefaren til tross for at han har begått slike handlinger som beskrevet i strl. § 228 likevel skulle frifinnes fordi handlingene var gjennomført i oppdragelsesøyemed.

Førstvoterende tar den ulovfestede rettsstridsreservasjon opp til vurdering. En del straffebud inneholder en reservasjon om at handlingen er straffbar bare hvis den er rettsstridig, men også når straffebudet ikke inneholder noen uttrykkelig rettsstridsreservasjon, skal et straffebud tolkes som om det hadde stått.⁸⁵ Vurderingstemaet ble da om det faktum at handlingene var foretatt i oppdragelsesøyemed var en slik ulovfestet rettsstridsreservasjon, slik at handlingene ikke bare ble straffrie, men også rettmessige.

Førstvoterende redegjør grundig for forarbeidene til bl. § 30 tredje ledd, og tar utgangspunkt i ot.prp. nr. 8 (1986-1987) om lov om endring i bl. § 30 (om vold og annen mishandling av barn). Både i odelstingproposisjonen og under stortingsbehandlingen ble det gitt uttrykk for at bruk av lette klaps over hånden eller mot buksebaken som en spontan reaksjon kunne være tillatt, og kun de mer alvorlige former for straff, herunder slag med gjenstander og ørefiker, skulle rammes av bl. § 30 tredje ledd.

Påtalemyndigheten anførte at en eventuell refselsesrett for foreldre måtte holdes innen snevre rammer, pga barnekonvensjonens artikkel 19 nr. 1. Denne bestemmelsen pålegger medlemsstatene å treffe tiltak for å beskytte barn mot alle former for fysisk og psykisk vold. FNs komité for barns rettigheter har uttalt at konvensjonen ikke tillater *noen* form for vold mot barn, og at selv lett korporlig avstraffelse er uforenlig med konvensjonen.

⁸⁵ Eskeland 2006 s. 137

Likevel konkluderte førstvoterende med at den forståelse av voldsbegrepet som ble lagt til grunn av Justisdepartementet og av flertallet i Stortingets justiskomité er forenlig med FNs barnekonvensjon. Uten en nærmere redegjøring konkluderte førstvoterende med at bruk av lette klaps ikke er i strid med straffeloven, og utdypet dette slik: *"Selv om foreldrenes kroppslige refselsesrett er opphevet, vil det ikke rammes av strl. § 228 første ledd om foreldre i oppdragelsesøyemed tildeler sine barn lettere klaps."* (avsnitt 24)

Førstvoterende begrunnet sitt standpunkt til den nedre grensen for strl. § 228 med forarbeidene og med støtte i juridisk teori. Ved avgjørelsen av hva som er tillatt å bruke av fysisk makt trekker førstvoterende frem at det må *"legges vekt på kraftanstrengelsens styrke, grad av spontanitet og preg av krenkelse"* (avsnitt 24). Høyesterett fant enstemmig at stefarens handlinger klart overskred det som kunne aksepteres i oppdragelsesøyemed. Det ble spesielt lagt vekt på at slagene var beskrevet som kraftige og ydmykende for barna. Handlingene bar også preg av å være fysisk avstraffelse, som ble gjennomført flere timer etter guttenes handlinger.

Som nevnt tidligere fremgår det av proposisjonen at *"lette klaps over hånden eller mot buksebaken som en spontan reaksjon ikke rammes"*.⁸⁶ Det er i følge forarbeidene kun den spontane reaksjon som er unntatt. Høyesterett sier ikke at reaksjonen må være spontan, men legger vekt på *graden* av spontanitet som ett moment det skal legges vekt på ved avgjørelsen av om handlingen skal være straffbar eller ikke. Guttene ble straffet flere timer etter at de hadde vært uskikkelige, og i følge Høyesterett innebar dette at klapsene mer bar preg av fysisk avstraffelse enn om de hadde vært påført øyeblikkelig, som en spontan reaksjon.

Uttalelser fra førstvoterende om at det må legges vekt på *"kraftanstrengelsens styrke"* er etter min mening heller ikke i samsvar med forarbeidene. Forarbeidene

⁸⁶ Ot.prp. nr. 8 (1986-1987) s. 7

legger uttrykkelig vekt på at det kun er de ”lette klaps” som er tillatt. Etter en språklig tolkning av ”lette klaps” vil de fleste oppfatte dette slik at det ikke skal mye til for at grensen er overskredet.

Ved å legge vekt på ”kraftanstrengelsens styrke” fjerner dommeren seg fra Justisdepartementets uttalelser i proposisjonen. Når dommeren skaper større rom for bruk av fysisk makt enn det departementet gikk inn for er han med på å skape usikkerhet om hva som i dag er gjeldende rett.

Dommeren anvender også forskjellige betegnelser, lette klaps, lettere klaps og forsiktige klaps. Dette gir en uklar rettstilstand, som i praksis kan føre til at noen anvender sterkere virkemidler enn andre, fordi det er usikkerhet omkring hvor grensen går for hva som er tillatt.

Det er positivt at Høyesterett kom til at stefarens handlinger falt innenfor strl. § 228, og at handlingene klart overskred hva som kan aksepteres i oppdragelsesøyemed. Det er også positivt at Høyesterett slo fast at selv lette former for korporlig avstraffelse er i strid med straffeloven, men det var etter min mening ikke positivt å videreføre reservasjonen for ”lettere klaps”. Samfunnets syn på hva som er akseptabel bruk av makt overfor barn har forandret seg siden 1987. Kanskje var det på tide å fjerne seg fra forarbeidene på dette punktet.

Tingrettens dom viser at det hersket uklarhet mht foreldres refselsesrett i oppdragelsesøyemed, og dette gjør det forståelig at Høyesterett følte behov for å foreta en avklaring. Kjennelsen førte imidlertid til mer forvirring enn avklaring. Det som var positivt var at debatten omkring foreldrenes refselsesrett igjen blusset opp.

Forsøket fra Høyesterett side på å avklare rettstilstanden, ble møtt med kritikk fra flere sider. I festskrift til Carl August Fleischer ”dog fred er ej det bedste”⁸⁷ skrev Inge Lorange Backer en drøftelse av kjennelsen. Backer ser også med bekymring på den usikkerhet som kan bli følgen ettersom det skal legges vekt på ”kraftanstrengelsens styrke” og ”graden av spontanitet.” I forhold til små barn vil det gi misvisende assosiasjoner om hva foreldre kan gjøre, dersom man snakker om kraftanstrengelsens styrke. Når det gjelder graden av spontanitet, kan det åpne for fysisk maktanvendelse som ikke er spontan.⁸⁸ Backer hevder at en konsekvens av førstvoterendes uttalelser er at voldsbegrepet i bl. § 30 tredje ledd blir snevrere enn etter strl. § 228 første ledd.⁸⁹ Dette harmonerer dårlig med tankegangen i forarbeidene om at barns integritet skal beskyttes på samme måte som voksnes.

Backer vurderer kjennelsens prejudikatsvirkning. Han hevder flere momenter taler for heller å knytte prejudikatsverdien til resultatet enn til begrunnelsen. Begrunnelsen er etter hans mening litt mer utførlig enn hva som strengt tatt var nødvendig for å behandle anken. Førstvoterendes begrunnelse nærmer seg etter Backers oppfatning klassifikasjon som et obiter dictum, og dette kan gjøre det lettere å knytte prejudikatsverdien til resultatet fremfor begrunnelsen.⁹⁰ Backer konkluderer med at det ikke utgjør noen særlig forskjell hva man knytter prejudikatsvirkningen til, så lenge hovedbudskapet er i tråd med barnekonvensjonens verdier.⁹¹

Barneombudet kom også med et ønske om avklaring om rettstilstanden etter denne kjennelsen. I et brev til justisdepartementet⁹² mener Barneombudet det er behov for en avklaring når det gjelder foreldres mulighet til fysisk å irettesette barn i Norge. Barneombudet ber regjeringen komme med nødvendige avklaringer, slik at barn sikres vern om sin fysiske integritet på lik linje som voksne. Barneombudet peker på

⁸⁷ Backer 2006 s. 57

⁸⁸ Ibid s. 72

⁸⁹ Ibid s. 66

⁹⁰ Ibid s. 73

⁹¹ Ibid s. 73-74

⁹² <http://www.barneombudet.no/cgi-bin/barneombudet/imaker?id=13600> 15.12.2005

flere forhold, blant annet at det er uklart hvor grensen for bruk av makt overfor barn går. Videre peker barneombudet på flere av de problemer jeg har påpekt ovenfor, bl.a. skjønnsmessige begrep som ”lettere klaps” og ”graden av spontanitet.”

Barneombudet skriver: *”Vi kan ikke ta for gitt at voksne som legger hånd på sine barn i oppdragelsesøyemed gjør gode skjønnsomme vurderinger av hvor hardt en fysisk irettesettelse av barn skal doseres. Nulltoleranse mot bruk av fysisk irettesettelse av barn vil derimot skape tydelige rammer både for foreldrene og barna. Barneombudet oppfatter det som en selvmotsigelse at det til tross for holdningen om at barn skal ha samme beskyttelse av sin fysiske integritet som voksne, samtidig åpnes opp for at barn i større grad enn voksne skal kunne utsettes for fysisk irettesettelse i form av ”lette klaps”.*

Avslutningsvis fremhever Barneombudet Norges rolle som foregangsland på dette området. Når landets høyeste domstol åpner for mild avstraffelse av barn, kan dette være med på å skape uheldige signaler også utenfor landets grenser, spesielt for land som nå arbeider med et forbud mot å bruke grov fysisk makt mot barn.

Barneombudet har også det syn, at folks rettsoppfatning har gått i retning av større motstand mot fysisk irettesettelse av barn etter lovendringen i 1987. Høyesterett skal sikre rettsavklaring, men også i Høyesterett kan avgjørelsen få slike konsekvenser at den skaper mer usikkerhet enn avklaring. Det er likevel svært viktig at Høyesterett er klare i sine uttalelser, slik at det skapes minst mulig rom for ulike tolkninger.

6.1.3 Forholdet mellom bl. § 30 og strl. § 228

Som nevnt er det ikke knyttet noen straffesanksjoner til overtredelse av bl. § 30 tredje ledd. Vurderingen av straffbarheten vil bero på en tolkning av straffelovens bestemmelser, spesielt § 228 første ledd.

Førstvoterende i Rt. 2005 s. 1567 hevdet at det ikke ville rammes av strl. § 228 første ledd om foreldre i oppdragelsesøyemed tildeler barna lettere klaps. Førstvoterende begrunner sitt standpunkt til den nedre grensen for strl. § 228 først og fremst med forarbeidene til bl. § 30 tredje ledd og med støtte i juridisk teori. Forarbeider og juridisk teori ga grunnlaget for en innskrenkende fortolkning av strl. § 228 ut fra mer generelle rettsstridsreservasjoner. Når man tolker inn en rettsstridsreservasjon i bestemmelsen åpner dette for å tolke bestemmelsen innskrenkende når det gjelder ”lette klaps”.

Gjennom ot.prp. nr. 8 ga Justisdepartementet barneloven et snevrere anvendelsesområde enn straffeloven når de tok avstand fra å omfatte ”lette klaps” i voldsbegrepet i strl. § 228 første ledd. Det ville utvilsomt falle innenfor straffelovens bestemmelser om legemsfornærmelser om en voksen ga en annen voksen et klaps over hånden eller baken, men når det gjelder barn er det per i dag ikke straffbart etter strl. § 228 å gi barn lette klaps som en spontan reaksjon.

Så vidt meg bekjent er ikke forholdet mellom strl. § 228 og bl. § 30 utførlig behandlet i juridisk litteratur. Det vil da være opp til domstolene og trekke opp grensen.

7 FNs barnekonvensjon

7.1 Konvensjonens betydning for Norge

FN-konvensjonen om barns rettigheter ble vedtatt av FNs generalforsamling 20. november 1989, og ble ratifisert av Norge 8. januar 1991. Barnekonvensjonen ble

inkorporert som en del av norsk rett i 2003 gjennom menneskerettsloven av 1999.⁹³ At Norge har ratifisert konvensjonen innebærer at vi rettslig sett er bundet av den som en del av våre folkerettslige forpliktelser. Det vil si at vi er forpliktet til å følge konvensjonens regler, og at vi kan bli kritisert og trukket til ansvar hvis vi ikke følger opp bestemmelsene i konvensjonen.⁹⁴

Som følge av inkorporeringen er barnekonvensjonen en del av norsk lov. Allerede før inkorporeringen var norsk rett i store trekk i overensstemmelse med barnekonvensjonen.

Ved en eventuell motstrid mellom annen lovgivning og barnekonvensjonen skal barnekonvensjonen gå foran. Dette følger av menneskerettsloven § 3 jfr. § 2 nr. 4.

FNs barnekomité kritiserer ofte medlemslandene for å ha lite rettspraksis omkring barnekonvensjonen. For Norge er det ofte enklere å bruke de vanlige lovreglene fremfor barnekonvensjonen. Dette kommer av at norske regler som regel er mer presise, og fordi det allerede knytter seg relevant rettspraksis til dem.

7.2 Barnekonvensjonen artikkel 19

Konvensjonen gjelder alle barn under 18 år, se artikkel 1. Konvensjonens innledning fremhever barns behov for omsorg og hjelp, at barn bør vokse opp i et familiemiljø og at barn som lever under særlig vanskelige forhold har behov for spesiell omtanke. Denne innledningen har liten rettslig betydning, men har betydning som tolkningsmoment.

Barnekonvensjonen har ikke opprettet noe formelt sanksjonsapparat ved brudd på bestemmelsene i konvensjonen. Kontroll på om statene følger opp sine forpliktelser

⁹³ Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21. mai 1999 nr. 30

⁹⁴ Smith 1991 s. 120

skjer gjennom landenes plikt til å rapportere til egen FN-komitè for barns rettigheter, som er oppnevnt nettopp for dette formål.⁹⁵ De stater som har ratifisert konvensjonen skal sende inn rapporter som skal gi komiteen oversikt over gjennomføringen av konvensjonen i de enkelte land, se artikkel 44. Komiteen har ikke som mål å straffeforfølge foreldre som slår sine barn, men formålet er å arbeide for en felles forståelse for at barn har rett til beskyttelse av sin integritet på lik linje som voksne.

Den bestemmelsen som er mest aktuell i forhold til bl. § 30 er artikkel 19 nr. 1, som lyder:

Partene skal treffe alle nødvendige lovgivningsmessige, administrative, sosiale og undervisningsmessige tiltak for å verne barnet mot alle former for fysisk eller mental vold, skade eller misbruk, vanskjøtsel eller forsømmelig behandling, mishandling eller utnytting, herunder seksuelt misbruk, mens det er under omsorg hos en eller begge foreldre, verge(r) eller eventuell annen person som ha omsorgen for barnet.

Barn skal beskyttes mot alle former for overgrep. Staten skal beskytte barn mot fysisk eller psykisk mishandling, forsømmelse, seksuelt misbruk eller utnyttelse fra foreldre eller andre omsorgspersoner. Artikkel 19 gir barnet rett til vern mot overgrep fra sine foreldre, og andre omsorgspersoner. Under utarbeidelsen av artikkel 19 ble det fremmet forslag om å ta med et uttrykkelig forbud mot fysisk refselse av barn. Forslaget oppnådde ikke enighet, og det åpnet for ulike internrettslige tolkninger mht hvor langt forbudet rekker.⁹⁶ Det er per i dag 23 land som har et lovforbud mot bruk av fysisk straff mot barn. Av disse er fem land nordiske. De eneste landene i verden som ennå ikke har ratifisert konvensjonen er Somalia og USA.

Artikkel 19 må ses i sammenheng med andre artikler i konvensjonen, særlig artikkel 34, som omhandler seksuell utnyttelse eller misbruk av barn, artikkel 37, som forbyr

⁹⁵ Redd Barna 1993 s. 19

⁹⁶ Ibid s. 175

nedverdiggende behandling av barn, og artikkel 9, som handler om tilfeller hvor barn kan skilles fra sine foreldre f. eks på grunn av vanskjøtsel eller mishandling.

Artikkel 19 må også ses i sammenheng med andre konvensjoner, bl.a. FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP)⁹⁷, spesielt artikkel 7 om tortur og nedverdiggende behandling eller straff. Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK)⁹⁸ har en tilsvarende bestemmelse om tortur og nedverdiggende behandling eller straff i artikkel 3.

FNs barnekomité anbefaler alle land å innføre et absolutt forbud mot bruk av korporlig avstraffelse. Barnekomiteen har uttalt at konvensjonen ikke tillater noen form for vold mot barn, og at selv lett korporlig avstraffelse er uforenlig med konvensjonen.⁹⁹ I General comment nr. 8 2006 kommer komiteen med følgende definisjon på korporlig avstraffelse:

“The Committee defines “corporal” or “physical” punishment as any (min understrekning) punishment in which physical force is used and intended to cause some degree of pain or discomfort, however light.”¹⁰⁰

Som eksempler på korporlig straff nevner komiteen slag, ris og spark, enten påført med hånd eller med belte, pinne etc. Komiteen fremhever at fysisk straff er nedverdiggende for barnet, men også noen former for ikke-fysisk straff kan være uforenlig med konvensjonen. Dette vil for eksempel omfatte straff som ydmyker barnet i form av latterliggjøring, eller truende adferd.

Videre uttaler FNs barnekomité om artikkel 19: *“does not leave room for any level of legalized violence against children.”¹⁰¹* Komiteen gir her uttrykk for at alle former

⁹⁷ FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter av 16. desember 1966, vedlegg til menneskerettsloven av 21. mai 1999 nr. 30

⁹⁸ Europeiske menneskerettighetskonvensjon av 4. november 1950, vedlegg til menneskerettsloven av 21. mai 1999 nr. 30

⁹⁹ Hodgkin and Newell 2002 s. 265

¹⁰⁰ General comment no. 8 2006 s. 4 nr. 11

for bruk av korporlig avstraffelse mot barn er forbudt, også ”lett” korporlig avstraffelse. Konvensjonen gir ikke svar på om det eksisterer en nedre grense mot straffrie handlinger, eller om klaps også er å anse som lett korporlig avstraffelse.

Barnekonvensjonen gir ikke spesifikt uttrykk for hva slags straff foreldre kan bruke. FN fremhever imidlertid at enhver bruk av vold i oppdragelsesøyemed er uakseptabelt, og det er opp til hvert enkelt land å ha lover som samsvarer med konvensjonen. Mange land har lover som definerer for hva som er tillatt å bruke av fysisk straff. FN påpeker at det er opp til hvert enkelt land å sikre at disse lovene ikke strider mot konvensjonen. *”It is up to each government to review these laws in light of the Convention.”*¹⁰²

FN fremhever også at det fins ikke-fysiske måter å gi barn en god oppdragelse på slik at det ikke skal være nødvendig å bruke fysisk straff. Det finnes gode måter å oppdra barn på, som er mer egnet fordi de tar hensyn til barns utvikling og barns beste.¹⁰³

Barnekomiteens uttalelser i form av General Comments er ikke bindende for medlemslandene, men de bør legges til grunn dersom det er uklarheter. Backer formulerer dette slik: *”Om ikke konvensjonstolkningen er bindende som en rettsregel, er den like fullt uttrykk for en verdi som fortjener å bli tillagt vekt i den nasjonale tolkningsprosessen.”*¹⁰⁴

¹⁰¹ General comment no. 8 2006 s. 6 nr. 18

¹⁰² Fact sheet: A summary of the rights under the convention on the rights of the child, http://www.unicef.org/crc/files/Rights_overview.pdf u.å.

¹⁰³ Ibid

¹⁰⁴ Backer 2006 s. 69

7.3 Norsk rettstilstand sett i forhold til FNs barnekonvensjon

I Rt. 2005 s. 1567 konkluderte Høyesterett med at det voldsbegrepet som ble lagt til grunn i forarbeidene til bl. § 30 tredje ledd, er i tråd med FNs barnekonvensjon.

Dommer Skoghøy hevder i dommen i Rt. 2005 s. 1567 at barneloven og norsk rett etter hans vurdering samsvarer med barnekonvensjonen. Som tidligere nevnt utdyper ikke dommeren hva han bygger denne vurderingen på.

Det er i denne forbindelse interessant å se at Høyesterett mener det er tillatt å gi barn "lette klaps", mens FNs barnekomité eksplisitt utelukker enhver form for bruk av vold mot barn. At dommen ikke samsvarer med barnekonvensjonen viser seg også ved den nasjonale og internasjonale oppmerksomhet kjennelsen ble gjenstand for. Riktignok er ikke barnekomiteens uttalelser bindende, men bør legges til grunn som et tolkningsmoment.

Barneombud Reidar Hjermann er klar i sin vurdering av at kjennelsen ikke er i samsvar med barnekonvensjonen: *"Det er ikke tvil om at denne kjennelsen fra Høyesterett strider mot FNs barnekonvensjon, en konvensjon som ord for ord er tatt inn i norsk lovverk. Vi trenger en avklaring når det gjelder foreldres mulighet til fysisk å irettesette barn i Norge. Regjeringen må sørge for at vi får en nødvendig endring og presisering av lovverket, slik at barn blir sikret samme vern om sin fysiske integritet som voksne."*¹⁰⁵

Koordinator i organisasjonen Global Initiative to End all Corporal Punishment of Children, Peter Newell, skrev som reaksjon på den omstridte kjennelsen et brev til justisminister Knut Storberget.¹⁰⁶ Peter Newell er opptatt av at kjennelsen kan være til fordel for de som arbeider for å finne definisjonen for en akseptabel måte å slå

¹⁰⁵ <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article1181390.ece> 18.12.2005

¹⁰⁶ <http://www.barneombudet.no/cgi-bin/barneombudet/imaker?id=13628> 21.12.2005, brevet er skrevet av Peter Newell.

barn på: *“As you will know, the Committee on the Rights of the Child has consistently interpreted the Convention on the Rights of the Child as requiring prohibition of all corporal punishment, however light, and has particularly criticised legal provisions, such as those in the UK, which justify some level of violence against children.”*

I brevet etterlyser Newell et eksplisitt lovforbud mot all bruk av vold mot barn: *“It would be very valuable, in the light of the Supreme Court’s decision, to have a clear statement from the Norwegian Government that it intends to introduce legislation to Parliament at the first opportunity to clarify that children do have equal protection under the law on assault and that no form of physical punishment is permitted.”*

Det fremgår videre av brevet at Norge klargjorde for reglene i barneloven for FNs barnekomité i sin første rapportering til komiteen i 1993: *“I note that Norway’s first report to the Committee, back in 1993, stated”: “The general provisions of the Penal Code concerning bodily harm also apply to children. Violence against children and other violations of their physical integrity are punishable pursuant to these provisions. Moreover, corporal punishment is not permitted in connection with child-rearing. Section 30 of the Children’s Act expressly states that the child must not be subjected to violence or in any other way be treated so as to endanger his mental and physical health.”*¹⁰⁷

I denne rapporten gir Norge tilsynelatende uttrykk for at vi har et eksplisitt forbud mot bruk av vold mot barn i oppdragelsesøyemed. På bakgrunn av kjennelsen i 2005 har Norge etter fleres oppfatning endret retningen, og fjernet seg fra innholdet i denne rapporten, og fra forpliktelsene i konvensjonen.

Lovgiver har fremmet en utvikling mot en tryggere barneoppdragelse, ved å vedta bl. § 30 tredje ledd. For å oppnå status som foregangsland på barns rettigheter, er det

¹⁰⁷ Se <http://www.barneombudet.no/cgi-bin/barneombudet/imaker?id=13628> 21.12.2005

nødvendig med en lovendring. Det er derfor behov for en klargjøring av rettstilstanden, og det er behov for et eksplisitt lovforbud mot bruk av alle former for vold mot barn.

De beste grunner taler nå for å legge Barnekomiteens tolkning av artikkel 19 til grunn, slik at det følger av konvensjonen at det er et totalforbud mot å straffe barn fysisk. Fordi det har hersket tvil om dette, bør Norge nå gjøre dette klinkende klart ved en endring av barnelovens § 30.

8 Mot lovendring?

8.1 Representantforslag nr. 31 (2007-2008)

Vinteren 2007 fremmet fire stortingsrepresentanter forslag til endring av bl. § 30 tredje ledd.¹⁰⁸ Representantene tar utgangspunkt i Høyesteretts kjennelse i Rt. 2005 s. 1567 og bl. § 30 tredje ledd. De mener bl. § 30 tredje ledd er for uklar når det gjelder hva som er å regne som ”vold”. Dette kom også til uttrykk i Rt. 2005 s. 1567. I kjennelsen uttaler førstvoterende i avsnitt 24: *”selv om foreldrenes kroppslige refselsesrett er opphevet, vil det ikke rammes av straffeloven § 228 første ledd om foreldrene i oppdragelsesøyemed tildeler sine barn lettere klaps.”* At Høyesterett mener lette klaps ikke omfattes av voldsbegrepet tyder på at dagens rettstilstand er uklar. Representantene har den oppfatningen at selv lett fysisk avstraffing må være ulovlig.

Ordlyden i bl. § 30 tredje ledd, kombinert med forarbeider og nevnte kjennelse fra Høyesterett, viser at det er uklart i hvilken grad foreldre kan bruke fysisk avstraffelse av barn. Dette er etter representantenes mening uheldig, og de legger til grunn at

¹⁰⁸ Dokument nr.8:31 (2007-2008)

dagens lovbestemmelser ikke gir barn tilstrekkelig vern mot fysisk avstraffelse. Representantene mener det er nødvendig at norsk rett er helt klar på at all fysisk avstraffing av barn er ulovlig, inkludert "lettere" klaps.

Det vises også til at sakkyndige er enige om at bruk av fysisk avstraffelse i barneoppdragelse oppfattes som svært ydmykende for barn, og barn skal ikke ydmykes på denne måten. Barn som blir utsatt for vold kan få psykiske skader, og barna lærer at det er greit å ty til vold i vanskelige situasjoner. En tydeliggjøring av rettstilstanden vil ha juridisk betydning, men vil også kunne opplyse foreldre om hva som er akseptable oppdragelsesmetoder. Representantene mener det må være klart at det som er forbudt å gjøre mot et voksent menneske, også må være forbudt mot barn, også i oppdragelsesøyemed. Forslagsstillerne ønsker en klargjøring i lovverket slik at det ikke er tvil om at barns fysiske integritet er vernet på lik linje som voksnes.

Forslagsstillerne hevder at en klarere lovgivning vil vise at Norge er et foregangsland når det gjelder å ta avstand fra vold mot barn. Det er i dag mange land som fortsatt aksepterer bruk av fysisk avstraffelse som en del av barneoppdragelsen, og representantene ønsker at Norge viser andre land at vår lovgivning beskytter barn mot alle former for fysiske overgrep. Norge har lenge vært et foregangsland på dette området, men etter kjennelsen i 2005 har det blitt stilt spørsmål omkring Norges standpunkt på området. Det fremmes derfor forslag om at bl. § 30 tredje ledd endres for å klargjøre at all bruk av vold er uakseptabelt. Representantene ønsker at det skal komme klart fram av ordlyden i barneloven at det ikke er tillatt å bruke noen form for fysisk avstraffelse.

Forslag om endring i bl. § 30 tredje ledd lyder:

Det er forbode å fysisk avstraffe barn. Barnet må ikkje bli utsett for vald eller på anna vis bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa blir utsett for skade eller fare.

8.2 Innst. O. nr. 30 (2007-2008)

Den 5. februar 2008 ble det fremmet en innstilling til Odelstinget fra familie- og kulturkomiteen, Innst. O. nr. 30 (2007-2008). Bakgrunnen for innstillingen var representantforslaget om lov om endring i barneloven.

Komiteen understreker at all form for fysisk avstraffelse som ledd i barneoppdragelsen er ”forkastelig” og ”helt uakseptabelt”, og gjør det klart at det hersker en absolutt nulltoleranse for alle krenkelser overfor barn.¹⁰⁹ Komiteens flertall deler de oppfatninger som kom til uttrykk i representantforslaget, og det legges spesielt vekt på at det er samfunnets ansvar å sørge for at barn ikke utsettes for vold. Komiteens flertall viser også til Høyesteretts avgjørelse i Rt. 2005 s. 1567 med hensyn til at det ikke vil rammes av strl. § 228 dersom foreldre i oppdragelsesøyemed tildeler sine barn ”lettere klaps”. Flertallet i komiteen ønsker en endring av barneloven for å tydeliggjøre rettstilstanden slik at det fremgår uttrykkelig at foreldre ikke kan bruke noen form for fysisk avstraffelse overfor barn i barneoppdragelsen.¹¹⁰

Fremskrittspartiets medlemmer er i mindretall, og går i mot forslaget om lovfesting utover det vern mot fysisk avstraffelse som barn har i dag. Partiets medlemmer vil ikke sette lettere klaps i samme kategori som alvorlig mishandling av barn, da de er bekymret for at man vil få en rettstilstand som ikke avspeiler ”den allmenne rettsoppfatning eller sunn fornuft.”¹¹¹

¹⁰⁹ Innst. O. nr. 30 (2007-2008) s. 2

¹¹⁰ Ibid

¹¹¹ Ibid

Komiteens flertall ber med denne innstillingen Regjeringen utrede og fremme for Stortinget forslag om endring i bl. § 30 i tråd med intensjonen i Dokument nr. 8:31 (2007-2008). Komiteen ber regjeringen legge frem lovforslag i løpet av høsten 2008/våren 2009.

9 Konklusjon

Min gjennomgang av temaet viser at barnelovgivningen har utviklet seg mye. Tidligere var barn mer å kjennetegne som et objekt, uten vidtgående rettigheter og beskyttelse, men i dag er barn fullverdige individer, på linje med voksne. Utviklingen har sammenheng med den generelle utviklingen i samfunnet. Samfunnet har utviklet seg til et samfunn basert mer på normer og regler enn tidligere, og nasjonale og internasjonale rettigheter har fått stadig større oppmerksomhet. Vårt samfunn er i dag basert på en tankegang om at alle skal ha like rettigheter og muligheter, og alle skal beskyttes mot å bli utsatt for vold.

Den 10. desember 1948 vedtok og kunngjorde FN Verdenserklæringen om Menneskerettighetene. I artikkel 1 står det: *Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter.* Dette betyr at barn har menneskerettigheter på lik linje som voksne. Lenge var det få som tenkte på at dette også gjaldt barn, men i våre dager er de fleste klar over dette. Det er klart at det har vært en utvikling i retning av å styrke barns menneskerettigheter slik at de beskyttes på lik linje som voksnes rettigheter.

Om barn har rettigheter på lik linje med voksne har vært et underliggende spørsmål i denne gjennomgangen. Hvor grensen for bruk av fysisk makt overfor barn i dag skal trekkes er fremdeles noe uklart. Om foreldre er berettiget å tildele barna sine ”lette

klaps” som et ledd i oppdragelsen er omdiskutert. Dette kom spesielt frem i Rt. 2005 s. 1567.

Høyesterett åpnet for en videre anvendelse av straff og fysisk maktbruk enn hva som var lagt til grunn i proposisjonen. Som følge av denne kjennelsen kom det frem at foreldre i dag har rett til å tildele sine barn ”lette klaps”, men kun som en spontan reaksjon. Med andre ord betyr dette at du som forelder kan klappe til barnet ditt dersom han/hun er ulydig i dine øyne, men du skal ikke slå for hardt, og du skal kun klappe over hånda eller baken. Du skal heller ikke vente for lenge etter den aktuelle ulydigheten før du straffer barnet. Det sier seg selv at dette umulig kan være en holdbar rettstilstand. Skal hver enkelt forelder selv vurdere hva som egentlig menes med dette, vil vi få minst like mange forskjellige tolkninger som det er foreldre her i landet.

Selv om det har vært forbudt å bruke fysisk avstraffelse av barn i lang tid, gir loven dårligere beskyttelse for barn enn for voksne. Det er aldri tillatt å slå voksne, men i noen tilfeller er det altså lov til å klappe barn i Norge.

Det haster med å få rettslig beskyttelse mot vold for alle barn, både nasjonalt og internasjonalt. Land som har etablert et forbud mot bruk av vold mot barn må øve press på land som ennå ikke har etablert et slikt lovforbud. Som samfunn har vi et felles ansvar for at barn ikke blir utsatt for overgrep. Det må derfor være samfunnets ansvar å legge forholdene til rette slik at alle barn beskyttes mot overgrep. Vi vet at overgrep og vold setter dype spor hos barn. Det er tragisk for dem det gjelder, og koster samfunnet store ressurser å reparere.

Lovgiver bør gi tydeligere lover slik at det blir mindre rom for ulike tolkninger. Dette er viktig for at landets domstoler ikke skal treffe avgjørelser som er i strid med våre internasjonale forpliktelser, og for at Norge skal kunne opprettholde sin status som et foregangsland på barns rettigheter. Barnekonvensjonen tolkes i dag slik at

den inneholder et forbud mot bruk av alle former for vold mot barn, og det er viktig at Norge har lover som harmonerer med våre internasjonale forpliktelser, herunder barnekonvensjonen artikkel 19.

På bakgrunn av kjennelsen i 2005 har det nå blitt fremmet forslag til nytt tredje ledd i bl. § 30. Det ser ut til å gå mot en lovendring hvor det gjøres klart at det er forbudt å bruke vold mot barn, også som ledd i oppdragelsen. Etter min mening er det et sterkt behov for en slik lovendring. Barn er sårbare og bærer ofte med seg opplevelser fra barndommen gjennom hele livet. Det er kjent at barn som er ofre for vold ofte selv ender opp som overgripere. Av hensyn til å beskytte barnet som et selvstendig individ, og av allmennpreventive grunner bør man i Norge operere med et eksplisitt forbud mot bruk av alle former for vold mot barn. Ingen form for bruk av vold mot barn kan rettferdiggjøres. Alle samfunn må stoppe bruken av vold mot barn. Samfunnet, med staten i spissen har et ansvar for at alle barn skal ha gode oppvekstvilkår.

Det blir interessant å følge med på utviklingen dette året og neste år. Jeg håper og tror at lovgiver nå endrer loven slik at vi får et uttrykkelig forbud mot bruk av fysisk straff mot barn.

10 Litteraturliste

Bøker:

- Andenæs, Johs, Matningsdal, Magnus og Rieber – Mohn, Georg, Alminnelig strafferett, Oslo, 5. utgave 2004
- Andenæs, Johs, og Bratholm, Anders, Spesiell strafferett, Oslo, Universitetsforlaget, 3. utgave 2006
- Backer, Inge Lorange, Barneloven kommentarutgave, Oslo, Universitetsforlaget 1982
- Bratholm, Anders, Strafferett og samfunn, Oslo, Universitetsforlaget 1980
- Eskeland, Ståle, Strafferett, Oslo, Cappelen Akademisk Forlag, 2. utgave 2006
- Hodgkin, Rachel, og Newell, Peter, Implementation handbook for the convention on the rights of the child, 2002
- Høstmælingen, Njål, Internasjonale menneskerettigheter, Oslo, Universitetsforlaget, 2. opplag 2004
- Isdal, Per, Meningen med volden, Oslo, Kommuneforlaget, 2000
- Redd barna, Barnekonvensjonen, rettigheter for barn i Norge, Tano, 1993
- Ruud, Ulfstein, Innføring i folkerett, Oslo, 2. opplag 2004
- Smith, Lucy, og Lødrup, Peter, Barn og foreldre, Oslo, Gyldendal, 7. utgave 2006
- Urbye, Andreas, Norsk strafferett, Kristiania, 1909

Dommer:

- Rt. 1836 s. 250
- Rt. 1836 s. 345
- Rt. 1847 s. 615
- Rt. 1856 s. 275

Rt. 1964 s. 1368
Rt. 1973 s. 817
Rt. 1978 s. 1428
Rt. 1978 s. 1506
Rt. 1987 s. 1318
Rt. 1989 s. 282
Rt. 1990 s. 1155
Rt. 1995 s. 661
Rt. 1996 s. 165
Rt. 2004 s. 595
Rt. 2004 s. 844
Rt. 2004 s. 1557
Rt. 2005 s. 1567
LG-2004-8436
LG-2005-30534
TSTVG-2004-85206

Artikler

Backer, Inge Lorange, ”Kan foreldrene gi barna en ”lett klaps?”,
Festskrift til C. A Fleischer s. 57, 2006.
Smith, Lucy, Barn, foreldre og menneskerettigheter, jussens venner s. 101 1991
Harald Thuen, og Hilcen Sommerchild, Foreldre – til barns beste, om
barneoppdragelse før og nå, Barne- og familiedepartementet 1997

Forarbeider

Dokument nr. 47: 1891 Forslag til Lov om Indskrænkning i Anvendelsen af
Legemlig Straf og Revselse
Ot.prp. nr. 17 (1971-1972) Om lov om oppheving av lov 20. juni 1891 nr. 1 om
Indskrænkning i Anvendelsen av Legemlig Revselse med mer.

Innst. O. nr. 18 (1971-1972) Innstilling fra justiskomiteen om lov om oppheving av lov av 20. juni 1891 nr. 1
NOU 1982: 26 Barnemishandling og omsorgssvikt
NOU 2003: 31 Retten til et liv uten vold
NOU 2004: 23 Barnehjem og spesialskoler under lupen
Ot. forh. (1986-1987) Om lov om endring i barneloven § 30
Ot.prp. nr. 8 (1986-1987) Om lov om endring i barneloven § 30 (om vold og annen mishandling av barn)
Innst. O. nr. 20 (1986-1987) Innstilling fra justiskomiteen om endring i barneloven § 30 (vold og annen mishandling av barn)
Ot.prp. nr. 113 (2004-2005) Om lov om oppheving av løsgjengerloven og om endringer i straffeloven mv. (eget straffebud mot vold i nære relasjoner mv.)
Dokument nr. 8:31 (2007-2008) Representantforslag om lov om endring i barnelova
Innst. O. nr. 30 (2007-2008) Innstilling fra familie - og kulturkomiteen om representantforslag om lov om endring i barnelova

Lovregister

Kong Christian den femtes norske lov, 15de april 1687
Lov av 20. juni 1891 nr.1, om Indskrænkning i Anvendelsen af legemlig Revselse
Lov av 22. mai 1902 nr. 10, Almindelig borgerlig Straffelov
Lov av 25. februar 1972, nr. 3, Om oppheving av lov av 20. juni 1891 nr.1 om Indskrænkning i Anvendelsen af legemlig Revselse, m.m.
Lov av 8. april 1981 nr.7, Barneloven
Lov av 17. juli. 1992 nr. 100, Barnevernloven
Lov av 21. mai. 1999 nr. 30 Menneskerettsloven

Internasjonale rettskilder

Den europeiske menneskerettighetskonvensjon av 4. november 1950
FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter av 16. desember 1966
FN-konvensjonen om barns rettigheter av 20. november 1989

Elektroniske linker

Tilrettelagt for World Wide Web av Prosjekt for nettbaserte hovedfagsstudier (PNH)
på grunnlag av ISBN 82-00-05555-8 1982

<http://www.hf.uio.no/PNH/chr5web/chr5home.html>

Hjermann, Reidar 2005

<http://www.barneombudet.no/cgi-bin/barneombudet/imaker?id=13600>

Fact sheet: A summary of the rights under the convention on the rights of the child

http://www.unicef.org/crc/files/Rights_overview.pdf

NTB 2007

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=186652>

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress 2007

http://www.nkvts.no/temasider/tema_barn/Fysiske_overgrep/Barn_Fysiske_overgrep.htm

NTB 2005

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article1181390.ece>

Newell, Peter 2005

<http://www.barneombudet.no/cgi-bin/barneombudet/imaker?id=13628>